

Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΒΕΛΕΣΣΩΝ
(1876-1914)

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Βελεσσῶν ὑπῆρξεν ἡ βορειοτέρα ἐστία τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀκριβῶς εἰς τὰ σύνορα Μακεδονίας καὶ ἀρχαίας Δαρδανίας¹. Ἡ ζωὴ τῆς κοινότητος αὐτῆς, κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, ὑπῆρξε λίαν ταραχώδης, διότι κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον διεσταυρώθησαν εἰς τὰ Βελεσσά ποικίλα ἐθνικὰ ρεύματα, τὰ ὅποια μετὰ πάθους προσεπάθησαν νὰ ἐδραιωθοῦν εἰς τὸν νευραλγικὸν αὐτὸν κόμβον, δεσπίζοντα, λόγῳ τοποθεσίας, τῶν φυσικῶν διαβάσεων τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον.

Ἀπομονωμένη ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Βελεσσῶν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ κέντρα καὶ ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ξένας ἐπιρροάς, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἰδιαιτέρας προστασίας καὶ ἐποπτείας. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀναθέτει τὸ ἔργον τῆς ἐποπτείας ταύτης κατὰ τὸ 1876 εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, ἡ ὅποια, ὡς γνωστόν, κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον ὑπῆρξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς Μακεδονίας, κατὰ μείζονα λόγον, καθ' ὅσον ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο ἔδρα νομαρχίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγετο καὶ ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία Βελεσσῶν, κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος².

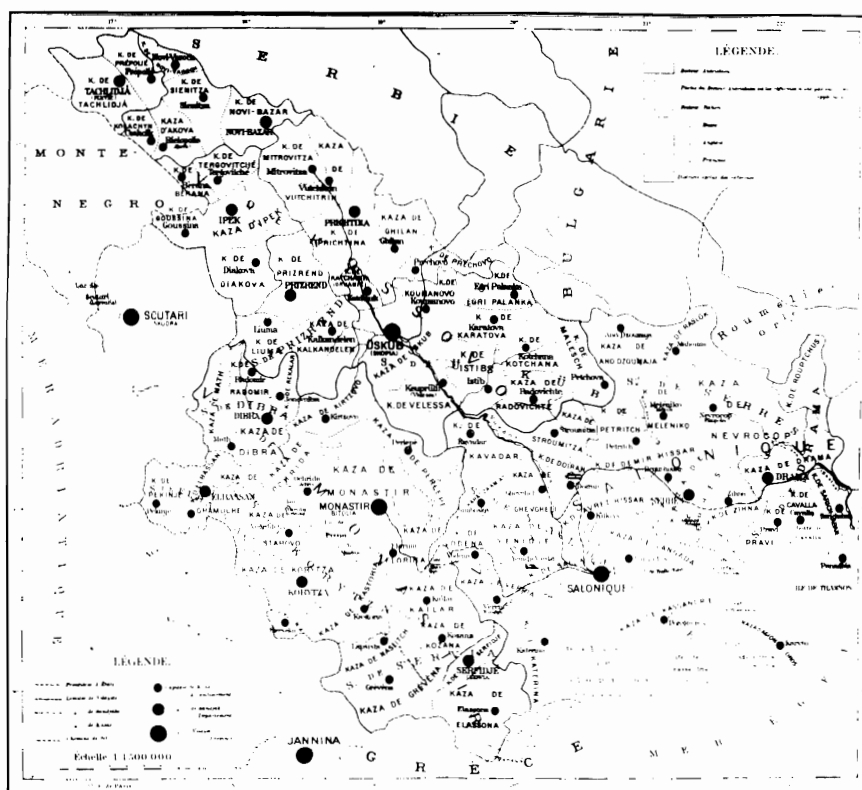
Τὸ γεγονός τῆς στενοτέρας συνδέσεως μεταξύ Θεσσαλονίκης καὶ Βελεσσῶν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ὀρόσημον εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς κοινότητος, θὰ ἐξάρω εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, ὡς ἐλαχίστην συμβολὴν εἰς τὴν σκιαγράφησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἱστορίας τῆς ἀκριτικῆς αὐτῆς μακεδονικῆς γῆς. Συγκεκριμένως, θὰ ἀσχοληθῶ ἐδῶ μὲ τρία, συναφῆ μεταξύ των, σημεία: πρῶτον μὲ τὴν σύνθεσιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐποπτείας αὐτῆς εἰς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, δεύτερον μὲ τὴν διαδικασίαν καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς γενομένης ἐποπτείας καὶ τρίτον μὲ τὰς συνεπείας τῆς πράξεως ταύτης· ἐν τέλει δημοσιεύω τὰ κυριώτερα σχετικὰ ἔγγραφα μετὰ σχολίων, ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης προερχόμενα.

1. Τὰ Βελεσσά κείνται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας παιονικῆς πόλεως Βυλαζῶρα· ἐκ τῆς ὀνομασίας αὐτῆς προῆλθεν ἀργότερον ἡ νεωτέρα Βελεσ(σ)ά ἢ Βελασ(σ)ός, Βελεσ(σ)ός, Βελισ(σ)ός, Βελισ(σ)ά, Βαλεσ(σ)ί καὶ Βελεσ(σ)ί, καὶ ἐξ αὐτῆς ἡ σημερινὴ Veles.

2. Δ. Φιλίππιδου, Τὸ Φιρμιλιάνειον ζήτημα, Ἀθῆναι 1903, σ. 59: «Ἡ Ὑποδιοικήσις Βελεσσῶν ἀνήκουσα εἰς τὸ Βιλαέτιον Θεσσαλονίκης ὑπήχθη εἰς τὸ Κόσσοβον κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1901». Βλ. χάρτην.

Α'. ΤΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΥΑΜΑΝΙΚΟΝ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ ΒΕΛΕΣΣΩΝ

'Εκ τοῦ 'Οθωμανικοῦ Κώδικος στατιστικῶν στοιχείων τῆς ὑποδιοικήσεως Βελεσσῶν, τοῦ 1878, ἐντὸς δηλαδή διετίας ἀπὸ τῆς στενοτέρας συνδέσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν μετὰ τῆς μητροπόλεως Θεσσα-

*Χάρτης. Βιλαΐτια Κοσόβου, Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης
τοῦ Ἰνστιτούτου Γεωγραφικοῦ de Agostini Roma (ἐκ τοῦ Ἀρχείου Γ.Μ.Χ.Α.)*

λονίκης, πληροφορούμεθα κατὰ προσέγγισιν περὶ τῆς ἀριθμητικῆς δυνάμεως Βουλγάρων, Μουσουλμάνων, Ἑλλήνων καὶ Σέρβων εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπαρχίαν Βελεσσῶν.

Τὰ στατιστικὰ αὐτὰ στοιχεῖα ὀφείλονται εἰς τὸν πρόκριτον Θεσσαλονίκης Ρ. Βόγαν, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὰ Βελεσσά. Οὗτος δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἀπὸ 11 Μαρτίου 1878 πρὸς τὸν Δημήτριον Ν. Βόγαν, ἱερατικῶς προϊστάμενον τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, ἐξήτει «περιγραφὴν τῆς

Ἐπαρχίας Βελεσσοῦ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ»¹. Ὁ ἐν λόγῳ ἱερεὺς, ὡς παρεδρεύων, βάσει «ὕψηλοῦ Βεζυρικοῦ Διατάγματος», εἰς τὸ Ἐπιτόπιον Συμβούλιον², ἠδυνήθη νὰ ἀρυσθῇ συγκεκριμένα στοιχεῖα «ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς κυβερνήσεως», καθὼς ἐπὶ λέξει διευκρινίζεται εἰς τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν συνεπώνυμον πρόκριτον Θεσσαλονίκης, τὸν ὁποῖον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ προσαγορεύει «Ἐξοχώτατε Κύριε Ἰ. Δ. Βόγα»³.

Συμφώνως, λοιπόν, πρὸς τὰ ἐπίσημα βιβλία τῆς ὑποδιοικήσεως Βελεσσοῦ, οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως Ὀθωμανοὶ ἀνῆρχοντο εἰς 2.342 καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἰς 5.420 ἄρρενας, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀθωμανοὶ εἰς 5.157 καὶ οἱ Χριστιανοὶ εἰς 12.129 ἄρρενας. Σύνολον Ὀθωμανῶν 7.499 καὶ Χριστιανῶν 17.549⁴. Διευκρινίζων ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος Βελεσσοῦ τὴν ἐθνικὴν ταυτότητα τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ἐπιλέγει: «ἐννοεῖται ὅτι ἐντὸς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πολιτείας τὸ ἐν ἕκτον εἶναι Ἑλληνόβλαχοι, οἱ δὲ ἐπίλοιποι Βούλγαροι»⁵. Δηλαδή, ἐπὶ συνόλου 5.420 Χριστιανῶν ἄρρένων εἰς τὴν πόλιν, οἱ 903 ἄρρενες (ἦτοι τὸ $\frac{1}{6}$) ἀνῆκον εἰς τὴν ἐλληνικὴν κοινότητα, οἱ δὲ 4.517 (ἦτοι τὰ $\frac{5}{6}$) εἰς τὴν βουλγαρικὴν κοινότητα.

Ἐπὶ τοὺς «ἄρρενες» ἐννοοῦνται βεβαίως οἱ ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ μνημονευθέντες ἀριθμοὶ ἀντιπροσωπεύουν οἰκογενείας. Ἐάν, κατὰ μέσον ὄρον, ἐκάστη οἰκογένεια ἦτο τοῦλάχιστον τετραμελῆς, εἰς τὰς 903 ἐλληνικὰς οἰκογενείας τῶν Βελεσσοῦ ἀντιστοιχοῦσαν, κατὰ τὸ 1878, τοῦλάχιστον 2.709 μέλη⁶. Ἐπρόκειτο, δηλαδή, περὶ μιᾶς ἀκμαίας καὶ ἀνθηρᾶς κοινότητος, ἡ ὁποία διεδραμάτιζε, κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ὅλην κοινωνικὴν καὶ ἐμπορικὴν ζωὴν τῆς πόλεως αὐτῆς⁷. Μὲ τοὺς αὐτοὺς ὑπολογισμοὺς οἱ λοιποὶ Χριστιανοὶ κά-

1. Βλ. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης (εἰς τὸ ἐξῆς ΑΜΘ), φάκελ. 60, 1058, σ. 1. Πρβλ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3 ἐπιστολὴν, σ. 163, στ. 4-5.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1 Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν ἐπιστολὴν, σ. 159, στ. 9-17.

3. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3 ἐπιστολὴν σ. 163, στ. 2 καὶ 6.

4. Αὐτόθι, στ. 8-12.

5. Αὐτόθι, στ. 13-14.

6. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20ου αἰῶνος ἡ ἐλληνικὴ κοινότης Βελεσσοῦ φέρεται ἔχουσα 120 οἰκίας (τὸ 1893) μὲ 1.800-2.000 κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰς τὰ πλησίον τῶν Βελεσσοῦ χωρίων παρεπιδημούντων Ἑλλήνων (περὶ τὸ 1902), ὀλίγον δὲ πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων μειοῦται εἰς 1.000 περίπου. Πρβλ. Φιλίππιδου, ἑ.ἀ., σ. 56, D. Brancoff, La Macédoine et sa population chrétienne, Paris 1905, σ. 118, ἐπιστολὴν Δεβρῶν καὶ Βελεσσοῦ Ἀνθίμου, τοῦ 1893, ἀποκειμένην εἰς ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1089 καὶ δημοσιευομένην ἐν τέλει τοῦ παρόντος ὑπ' ἀριθμ. 5, σ. 165, στ. 3 καὶ Γρ. Εὐαγγελίδου, Νέα Ἑλλάς, Ἀθήναι 1913, σ. 108.

7. Οἱ Ἑλληνες κάτοικοι Βελεσσοῦ ἠσχολοῦντο κυρίως μὲ τὸ ἐμπόριον μετάξης, ἐρίου, γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν εἰδῶν καὶ τὴν χωρικὴν βιοτεχνίαν ὕφαντικῆς μεταξωτῶν, μαλλίνων καὶ ἀγγειοπλαστικῶν εἰδῶν, ἀκολουθοῦντες τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιοτε-

τοικοὶ τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Βελεσσῶν ἀνήρχοντο εἰς 49.938 καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς 22.497 περίπου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ὑπολογισμῶν σύνολον πληθυσμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας Βελεσσῶν 75.134 περίπου¹.

Ἡ πρὸς τὸν «Ἐξοχώτατον Κύριον Ρ. Δ. Βόγαν» ἐπιστολὴ τοῦ ἱερατικῶς προϊσταμένου Βελεσσῶν, πλὴν τῶν στοιχείων περὶ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας Βελεσσῶν, δίδει καὶ ἄλλας πληροφορίας, ὅπως ὅτι ἡ ἐπαρχία Βελεσσῶν εἶχε 102 χωρία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 25 ἦσαν τουρκικὰ καὶ τὰ λοιπὰ χριστιανικά, ὁμιλοῦντα κυρίως τὴν βουλγαρικὴν καὶ ἔχοντα ναοὺς, πλὴν δέκα χωρίων, τὰ ὁποῖα ἔστεροῦντο λατρευτικοῦ κέντρου καὶ ὅτι ἐλειτούργουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν «δύο βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ ἓν Παρθενάγωγεῖον, ἓν Σχολεῖον Ἑλληνικὸν καὶ ἓν Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἓν Νηπιαγωγεῖον διατηρούμενα ὑπὸ τῆς Ἑλληνοβλαχικῆς κοινότητος»². Ἐπὶ πλέον, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἰς τρία ἄλλα χωρία τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, τὸ Βασιόσελο, Ἀράοβιτς καὶ Μπογομήλα, «ὑπάρχουσι σχολεῖα διατηρούμενα ὑπὸ τὴν Σερβικὴν Προπαγάνδαν»³. Τέλος, κάμνει τὴν γενικὴν διαπίστωσιν ὅτι πολλῶν χωρίων οἱ κάτοικοι εἶναι «ἀμαθέστατοι καὶ δουλοπάροικοι, πολλοὶ ὀλίγιστοι εὐρίσκονται κάτοχοι γαιῶν»⁴.

χνικὴν παράδοσιν τῆς Μοσχόπολεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἤλκον τὴν καταγωγὴν των. Πρβλ. Θ. Γεωργιάδου, Μοσχόπολις, Ἀθήναι 1975, σ. 107. Τὸ 1881, κατὰ προτροπὴν τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Βελεσσῶν προσέφερον ἀπὸ ἔρανον μεταξὺ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐμπόρων 41 ζεύγη περικνημίδων ἐξ ἐρίου εἰς χρῆσιν ἰσαριθμῶν τροφίμων τῶν δύο πρώτων τάξεων τῆς κατὰ τὸ 1879 ἰδρυθείσης εἰς Χάλκη κεντρικῆς ἱερατικῆς σχολῆς. Ἡ πράξις αὐτὴ ἐπαινεῖται ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 1 (1880) 302 καὶ 2 (1881) 61 καὶ προβάλλεται ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν καὶ δι' ἄλλας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Μακεδονίας, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον μία τάξις τῆς σχολῆς αὐτῆς προωρίζετο ἀποκλειστικῶς διὰ μαθητὰς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μακεδονίας. Περὶ τῆς ἑλληνοβλαχικῆς κοινότητος Βελεσσῶν ἀπὸ σερβικῆς πλευρᾶς βλ. M. F i l i p o v i ć, Cincari u Velesu (=Κουτσόβλαχοι εἰς τὰ Βελεσσά), Skorje 1936. Δυστυχῶς τὸ ἔργον τοῦτο δὲν ἠδυνήθη νὰ συμβουλευθῶ.

1. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, συμφώνως πρὸς τὰ στατιστικὰ δεδομένα παρὰ Φιλίππιδου, ἔ.α., σ. 56, τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Βελεσσῶν ἀνήρχετο εἰς 52.000. Ἦτοι: Ὀθωμανοὶ 30.000, Σερβίζοντες 4.000, Ἕλληνες 2.000 καὶ Σχισματικοὶ 16.000. Παρὰ Βρανκόφφ, ἔ.α., σ. 118-120, οἱ Βούλγαροι τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας Βελεσσῶν ἀνήρχοντο εἰς 40.128, Ἕλληνες εἰς 35, Βλάχοι εἰς 402, Ἀλβανοὶ εἰς 12 καὶ Ἀθίγανοι εἰς 492. Ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους ἐννοοῦνται καὶ οἱ Σέρβοι, ὑπὸ δὲ τοὺς Βλάχους συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ Ἑλληνόβλαχοι. Ὑπὸ τοὺς 40.128 Βουλγάρους ἐννοοῦνται 35.480 Ἐξαρχικοί, 1.368 Βούλγαροι Γκραικομάνοι Πατριαρχικοὶ καὶ 3.280 Βούλγαροι Σερβίζοντες Πατριαρχικοί. Δὲν ἀναφέρεται ἀριθμὸς Ὀθωμανῶν, οἱ ὅποιοι ὑπερέβαινον ὀψωσδῆποτε τὰς 20.000.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3 ἐπιστολὴν, σ. 163 στ. 22-24. Κατὰ τὸν Βρανκόφφ, σ. 119-121, ὑπῆρχον εἰς τὴν πόλιν 4 καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν 18 βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ 70 χωρία.

3. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3 ἐπιστολὴν, σ. 163, στ. 18-19.

4. Αὐτόθι, στ. 19-20.

Β'. Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐθνολογικῆς ἀναλύσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως Βελεσσῶν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἐκεῖ ἐλληνικὸν στοιχεῖον, οὐδεμία γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι ἡ νησίς αὐτὴ τοῦ ἐλληνισμοῦ εἰς τὸ βορειότατον τοῦτο ἄκρον, μακρὰν τῶν ἐλληνικῶν κέντρων τῆς Μακεδονίας κειμένη, καὶ ὑπὸ τὴν συν-εχῆ καὶ αὐξουσαν σωβινιστικὴν τοῦ πολυαριθμοτέρου σλαβικοῦ καὶ τὴν διοικητικὴν τοῦ ὀθωμανικοῦ στοιχείου πίεσιν τελοῦσα, ἐχρειάζετο εἰδικὴν προστασίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκάστοτε ἀναφρομένων κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν προβλημάτων τῆς.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπ' ὄψιν ἡμῶν σχετικῆς πατριαρχικῆς ἀλληλογραφίας πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ (1874-1878), τοῦ Ἀπριλίου καὶ Ἰουλίου 1876, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν διαδικασίαν ἀναγνωρίσεως τῆς ἐποπτείας τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν.

Κατ' ἀρχὰς ἡ δημογεροντία τῆς κοινότητος δι' αἰτήσεώς τῆς πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, πρώτη αὕτη ὡς ἀμέσως ἐνδιαφερομένη, ἔθεσε τὸ ὄλον ζήτημα¹. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου, ἐξετάσασα τὴν κατάστασιν τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Βελεσσῶν, ἀπεδέχθη τὸ αἴτημα τῆς δημογεροντίας ἐπὶ τῷ βασικῷ λόγῳ ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη ἦτο ἔδρα τῆς νομαρχίας εἰς τὴν ὁποίαν τότε ὑπήγετο πολιτικῶς ἡ πόλις καὶ ἡ ἐπαρχία τῶν Βελεσσῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐκάστοτε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης θὰ ἠδύνατο «ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Νομαρχίας... προστατεύειν τὰ κοινὰ καὶ ἰδιωτικά αὐτῶν συμφέροντα»².

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ἀπόφασις, τοῦ Ἀπριλίου 1876, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, τὴν 28 Ἀπριλίου, ἐκοινοποιήθη διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ (1874-1878), ὁ ὁποῖος ἔλαβε ταύτην τὴν 9 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους³. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς, σὺν τῇ κοινοποιήσει τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως, προετράπετο ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ὅπως: πρῶτον, δεχθῆ νὰ ἀναλάβῃ «τὴν ἐποπτείαν καὶ πνευματικὴν προστασίαν» τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Βελεσσῶν, δεύτερον διορίσῃ ὡς Ἐπίτροπον αὐτοῦ εἰς Βελεσσά τὸν ἐκεῖ ἱερατικῶς προϊστάμενον διὰ νὰ παρεδρεύῃ καὶ εἰς τὸ «Ἐπιτόπιον Συμβούλιον» τῆς πόλεως καὶ τρίτον, ἀνταποκρινόμενος οὗτος εἰς τὴν «ἐντολὴν τῆς Ἐκκλησίας», συντελέσῃ «ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς εὐημερίας τῶν εἰρημένων Χριστιανῶν ἐπι-

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1 Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν ἐπιστολὴν, σ. 159, στ. 7-8.

2. Αὐτόθι, στ. 10-11.

3. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1 Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν ἐπιστολὴν, σ. 159.

καλούμενος ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν (δηλ. τὴν πατριαρχικὴν) συνδρομὴν»¹.

Ἐκ παραλλήλου, διὰ τὴν περιβληθῆ ἢ ἀνωτέρω ἐκκλησιαστικὴ ἀπόφασις τὸ ἀνάλογον κύρος τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ νομάρχου Θεσσαλονίκης ἢ ἠὲ ἡδὴ ἡμῶν αὕτη ἀρμοδιότης τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἢ Ἰερὰ Σύνοδος διὰ τακτικῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν προεκάλεσε τὴν ἔκδοσιν σχετικοῦ «Ὑψηλοῦ Βεζυρικοῦ Διατάγματος»². Πράγματι, ἐξεδόθη μετὰ δὶμήνιον τὸ αἰτηθὲν Διάταγμα, τὸ ὁποῖον ἐν πρωτοτύπῳ καὶ μεταφράσει ἀπεστάλη εἰς Θεσσαλονικὴν διὰ Πατριαρχικοῦ Γράμματος τὴν 22 Ἰουλίου 1876³. Προηγουμένως, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης δι' ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ 18 Μαΐου 1876 εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τῆς 28 Ἀπριλίου 1876 «ἀπεδέξατο εὐχαρίστως τὴν ἐποπτεῖαν καὶ πνευματικὴν κυβέρνησιν τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς πόλεως Βελεσσῶν»⁴, ἢ δὲ Ὑψηλὴ Πύλη διὰ τοῦ βαλῆ Θεσσαλονίκης εἶχε πληροφορηθῆ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Διατάγματος περὶ τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως εἰς τὰς σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Σχισματικῶν εἰς Βελεσσά οὕτως, ὥστε νὰ ἐκτιμῆσθαι τὰ πράγματα ἀπὸ τῆς ἰδικῆς τῆς πλευρᾶς⁵ ἢ τελευταία εἶχε κάθε συμφέρον νὰ ἐνισχύῃ τὰς μικροτέρας ἄλλοεθνεῖς κοινότητας ἔναντι τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πολυαριθμοτέρων διὰ τὴν δύναται εὐκολώτερον νὰ ἐπεμβαίῃ διαιτητικῶς εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀναφυομένας μεταξὺ τῶν διαφορᾶς.

Οὕτω, ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1876 ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον τὸ νέον καθεστῶς εἰς τὰς σχέσεις τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν καὶ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, περιβεβλημένον τὸν μανδύαν τῆς νομιμότητος. Ἀπὸ κανονικῆς πάντως πλευρᾶς ἐμφανίζει τὸ καθεστῶς τοῦτο ἰδιοτυπίαν τινά, διότι ἔχομεν ὑπερόριον ἐπέκτασιν πνευματικῆς δικαιοδοσίας συγκεκριμένης ἐπαρχίας τοῦ Ἱεροῦ, οὐχὶ ἀπλῶς ἐπὶ ὁμόρου ἀλλὰ μακρὰν αὐτῆς κειμένης ἐπαρχίας, τῆς ἐπαρχίας Βελισσοῦ. Τὸ ἰδιοτυπὸν τοῦτο νομοκανονικὸν καθεστῶς ἐξηκολούθει ἰσχύον μέχρι τῆς ἐκχωρήσεως μεταξὺ ἄλλων καὶ τῆς ἐν λόγῳ μητροπόλεως εἰς τὴν Σερβικὴν Ἐκκλησίαν, δυνάμει τῶν συμφωνιῶν τοῦ 1920 μεταξὺ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Σερβικῆς Ἐκκλησίας⁶.

Ἡ ἐξήγησις τῆς νομοκανονικῆς ταύτης ἰδιοτυπίας εὐρίσκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπαρχία Βελισσοῦ ἀπὸ τοῦ 1870 κ.έ., λόγῳ τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος, εὐρίσκειτο συνεχῶς εἰς ἐμπερίστατον κατάστασιν, ἕνεκα τῆς

1. Αὐτόθι, στ. 15-29.

2. Αὐτόθι, στ. 13-15.

3. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθμ. 2 Πατριαρχικὸν Γράμμα, σ. 160.

4. Αὐτόθι, στ. 9-10.

5. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1 Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐπιτολήν, σ. 159 στ. 22-25.

6. Ἄ θ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς τῶν μητροπόλεων τῆς Βορείου Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι σήμερον, «Μακεδονικά» 16 (1976).

ὁποίας αὕτη προσηρτήθη κατὰ τὸ 1880 προσωρινῶς εἰς τὴν Δεβρῶν¹ καὶ οἱ ἐκάστοτε μητροπολίται μετὰ τοῦ ποιμνίου των εἶχον ἀνάγκην ἐξωθεν πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς συμπαραστάσεως καὶ δὴ καὶ τοῦ πλησιεστέρου ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου ἐν Μακεδονίᾳ, τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ὁ μητροπολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος (1880-1887), περιγράφων τὴν δεινὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνοορθοδόξου κοινότητος Βελεσσῶν ἀπὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος κ.έ., εἰς ἐπιστολὴν του ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1883 πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Καλλίνικον (1878-1885), δίδει τὴν ἐξῆς ἐναργῆ εἰκόνα: «Ἡ ἐν Βελισσῶ ἑλλ. κοινότης, ἥς θεῖω ἐλέει Ἀρχιερατικῶς προΐσταμαι, πανταχόθεν καταπιεζομένη καὶ τὰ μύρια ὑποστᾶσα ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν συνοικούντων αὐτῇ Βουλγάρων, οἵτινες τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου χρώμενοι ἀφῆρσαν παρ' αὐτῆς ἔκτοτε καὶ τὰ ἔθνικα αὐτῆς ἱερά καταστήματα, ἀντιστᾶσα δὲ ἐπὶ τοσαῦτα ἤδη ἔτη τὸν ὀρμητικὸν τοῦτον χεῖμαρρον διετήρησεν ἀλώβητον τὴν τε ὀρθοδοξίαν, καὶ τὴν γλώσσαν τῶν πατέρων αὐτῆς»². Ἡ λυσιτελεῖς ἀντιμετώπισις τῆς ἐμπεριστάτου καταστάσεως ταύτης ἐν συνδυασμῶ καὶ πρὸς τὴν πρωτεύουσαν θέσιν τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἐν τῷ ὁμωνύμῳ βίλαετίῳ, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπήγοντο διοικητικῶς τὰ Βελεσσᾶ μέχρι τοῦ 1901³, ἐπέβαλαν ἀσφαλῶς τὸ ἀνωτέρω ἰδιότυπον νομοκανονικὸν καθεστῶς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βε-

1. Βλ. Ἀρχεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (εἰς τὸ ἐξῆς ΑΟΠ), Κῶδιξ ΕΖ', σ. 237 «Καλλινίκου παραιτηθέντος οἰκειοθελῶς... ἐνεκρίθη ἵνα προσαρτηθῇ προσωρινῶς ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ (δηλ. τῆς Δεβρῶν) ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν τῆς αὐτοῦ Ἱερότητος καὶ ἡ Ἐπαρχία Βελισσοῦ...» 1880 Ἰούλιος. Εἰς ἄλλην μελέτην μου, Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα τῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, «Μακεδονικά» 10 (1970) 276, σημ. 1, δίδω τὴν ἐσφαλμένην πληροφορίαν ὅτι ἡ προσάρτησις τῆς μητροπόλεως Βελισσοῦ εἰς τὴν Δεβρῶν ἐγένετο τὸ 1890· τὸ ἴδιον σφάλμα κάμνει καὶ ὁ D j. S l i j e r č e n i ć, Istorija Srpske Pravoslavne Crkve (= Ἱστορία τῆς Σερβικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας), β', Μόναχον 1966, σ. 495, ὅταν λέγῃ ὅτι ἡ μητρόπολις Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ ἰδρύθη τὸ 1910. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1910 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Γκλαβνίτσης ὁ ἑλληνομαθὴς Σέρβος ἀρχιμανδρίτης Βαρνάβας Rosić, ὡς βοηθὸς ἐπίσκοπος τοῦ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, με ἔδραν τὸ Κίρτσοβον. Ὁ Γκλαβνίτσης Βαρνάβας ἐπόπτευεν ὅλην τῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ ἀπὸ τοῦ 1913 μέχρι τοῦ 1920, ὅτε, καταργηθείσης τῆς μητροπόλεως Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, ἐξελέγη μητροπολίτης Σκοπίων. Βλ. S l i j e r č e n i ć, αὐτόθι, σ. 496 καὶ Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὑ λ ο υ, αὐτόθι, σ. 278, σημ. 5.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4 ἐπιστολὴν, σ. 164, στ. 2-8. Οἱ βουλγαρόφρονες κάτοικοι Βελεσσῶν ἀπεσχίσθησαν τῆς πνευματικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1868, ὅποτε ἤρχισαν αἱ παντοειδεῖς πιέσεις ἐναντίον τῆς ἑλληνοβλαχικῆς κοινότητος τῆς ἰδίας πόλεως ἐκ τῆς ὁποίας ἠρπάγησαν ὁ ναὸς καὶ τὸ σχολεῖον. Βλ. σχετικῶς S. D i m e n s k i, Nekoi momenti od borbata na Veleškoto gradjanstvo so Egzarhijata (= Μερικαὶ πτυχαὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν κατοικῶν Βελεσσῶν ἐναντίον τῆς Ἐξαρχίας), «Glasnik» Ἰνστιτούτου Σκοπίων 1 (1959) 175.

3. Βλ. σημ. 2 τῆς σ. 139.

λεσσῶν, τὰ ὁποῖα, καίτοι εἰς τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τῆς μητροπόλεως Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, ἐτέλουν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν οὐχὶ μόνον τῆς οἰκείας, ἀλλὰ καὶ ἄλλης μητροπόλεως, τῆς Θεσσαλονίκης.

Γ'. ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΒΕΛΕΣΣΩΝ

Τὸ ἔργον τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης πρὸς ὑποστήριξιν τῶν κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων τῆς ἑλληνορθόδοξου κοινότητος Βελεσσῶν, κατὰ τὴν περίοδον 1876-1912, ὑπῆρξεν ὑψίστης ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας εἰς τρεῖς κυρίως βασικοὺς τομεῖς: τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινότητος, τὴν εὐρυθμὸν λειτουργίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ταύτης καὶ τὴν συνεχῆ ἀντιμετώπισιν τῶν ξένων προπαγανδῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς βουλγαρικῆς καὶ ρουμανικῆς, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον, ἐκάστη δι' ἴδιον ὄφελος, εἰς τὴν διάλυσιν τῆς βορειοτάτης αὐτῆς ἐστίας τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ.

1. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς κοινότητος. Κατηθύνετο αὕτη ὑπὸ λίαν πεπειραμένον ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι, ἐν συνεργασίᾳ σχεδὸν πάντοτε εὐρισκόμενοι μετὰ τῆς δημογεροντίας τῆς κοινότητος καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον ποδηγεσίαν τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, συνέβαλον οὕτως, ὥστε τὸ ὀρθόδοξον καὶ ἑλληνικὸν φρόνημα νὰ τηρῆται ἀκμαῖον ἐνδοκοινοτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τοῦ ὑπερτεροῦντος ἐξαρχικοῦ στοιχείου τῆς πόλεως αὐτῆς. Ἡ ἀρπαγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν σχισματικῶν Βουλγάρων τῶν Βελεσσῶν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν βασικωτέρων ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων τῆς κοινότητος, ἣ ὁποῖα, κατὰ πληροφορίας, τοῦ Φεβρουαρίου 1883, τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου, «ἐδέησεν ἵνα ὑποστῇ θυσίας βαρυτάτας πρὸς ἀνέγερσιν ναοῦ ἐπιστεγασθέντος ἤδη»¹.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς ὀργανωμένης ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν πρέπει νὰ μνημονεύσω τοὺς δραστηρίους μητροπολίτας Δεβρῶν καὶ Βελεσοῦ Ἀνθίμον (1880-1887), ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἡ κοινότης ἀπέκτησεν ἴδιον λατρευτικὸν κέντρον ἀλλὰ καὶ σχολικὸν κτήριον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, Μεθόδιον (1887-1891), Ἀνθίμον (1891-1900), ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ὁποίων ἀντιμετωπίσθη ἐπιτυχῶς ἡ ἐκ τῶν ἔνδον προσπάθεια διασπάσεως τῆς κοινότητος ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, Πολύκαρπον (1900-1907) καὶ Παρθένιον (1907-1913), παντοιοτρόπως καὶ τούτους συμβαλόντας εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ξένων ἐπιρροῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας Βελεσσῶν καὶ Κιρτσόβου.

Ἐδῶ ἀνήκει ἡ ἀξιόλογος, ὡσαύτως, ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἐθνικὴ δρᾶσις

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4 ἐπιστολήν, σ. 164, στ. 8-9.

ἐνὸς ἄλλου κληρικοῦ, ἐκ Βελεσσῶν καταγομένου, τοῦ Δημητρίου Ν. Βόγα, ἱερατικῶς προϊσταμένου Βελεσσῶν καὶ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου τῶν μητροπολιτῶν Δεβρῶν καὶ Θεσσαλονίκης ἐπὶ 40 σχεδὸν ἔτη, κατὰ τὴν περίοδον 1875-1913¹. Ὁ «Οἰκονόμος Παπᾶ Δημήτριος», ὅπως συνήθως ὑπογράφει οὗτος, ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν κατὰ τὴν πλέον τραγικὴν, ἀλλὰ καὶ ἡρωϊκὴν αὐτὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς. Ὁ μητροπολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Παρθένιος, συστήσας τοῦτον κατ' Ἰούλιον 1907 ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀσθενείας του εἰς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρον (1903-1910), γράφει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ὁ ἐπιδότης τῆς ταπεινῆς μου ταύτης συστατικῆς ἐπιστολῆς, Αἰδεσιμώτατος ἐν Ἱερεῦσιν Οἰκονόμος Παπᾶ Δημήτριος, ὁ μόνος μου ἱερεὺς καὶ ἐφημέριος τυγχάνει τῆς πόλεως Βελεσσῶν, ἔπαθεν ὑπὸ ρευματισμῶν, ἔρχεται αὐτόσε, ἵνα συμβουλευθῆ καὶ ἐξετασθῆ ὑπὸ ἰατρῶν. Δέδωκα δὲ αὐτῷ καὶ ἰδιαιτέραν συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον ἰατρὸν Κύριον Ζάνα, παρακαλεῖται δὲ θερμῶς ἡ Ὑμετ. Παναγιότης ὅπως καλοθελήσῃ καὶ λάβῃ τὴν καλωσύνην νὰ συστήσῃ τὸν πολυπαθῆ καὶ ἀληθῆ πατριώτην τῆς Ἐκκλησίας ὡς δεῖ καὶ ὅπου δεῖ καὶ παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις, καθ' ὅτι τυγχάνει ἄξιος συστάσεως διὰ τὸ περαιτέρω τοῦ βίου· αὐτός ἐστιν καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἱερέων μου»². Ὁ ἐν λόγῳ ἱερεὺς, ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἱερατικῶς προϊσταμένου, τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ παρεδρεύοντος εἰς τὸ Ἐπιτόπιον Συμβούλιον τῆς πόλεως, μισθοδοτούμενος «ἐν μέρει μὲν παρὰ τῆς εὐσεβοῦς πηγῆς, ἐν μέρει δὲ παρὰ τῆς κοινότητος»³ ἐξυπηρέτησεν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, τὰς θρησκευτικὰς, σχολικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, ἐκτελῶν προθύμως καὶ πιστῶς τὰς ἐκάστοτε ἐντολὰς τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

Πρόβλημα ἱερέως ἀντιμετωπίζει ἡ κοινότης μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1914 «ἐνεκεν τοῦ ὑπεργήρου καὶ κλινήρους ἤδη ἱερέως»⁴ οὕτως, ὥστε οἱ ὀλίγοι ἐναπομεινάντες Ἕλληνες κάτοικοι τῆς κοινότητος ἐπὶ πολὺν καιρὸν νὰ στερηθοῦν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τοῦ φυσικοῦ προστάτου των. Ἐκτοτε, παρὰ τὰς ἐπαναληπτικὰς προσπάθειάς, ἡ ἐλληνικὴ κοινότης Βελεσσῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποκτήσῃ μόνιμον ἱερέα. Ἡ ἱστορία τῆς κοινότητος ταύτης κλείει τὸν κύκλον εἰς Βελεσσά κυρίως μὲ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς ἐνεργοῦς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπεργήρου πλέον Δημητρίου Ν. Βόγα κατὰ τὸ 1913, ὅτε καὶ τὰ Βελεσσά ἐνεσωματώθησαν ἤδη εἰς τὴν Σερβίαν καὶ ἐπηκολούθησε μεγάλη διαρροὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς κοινότητος ταύτης πρὸς Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας.

1. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1113 καὶ φάκελ. 540δ, 7830.

2. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1119, σ. 1.

3. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 540δ, 7830, σ. 1.

4. Αὐτόθι.

2. Ἡ σχολικὴ δραστηριότης. Ἡ σχολικὴ κίνησις τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν ἐτέλει, ὡσαύτως, ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ φροντίδα τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Αἱ πάσης φύσεως σχολικαὶ ἀνάγκαι ἐρρυθμίζοντο ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, κατόπιν εἰσηγήσεων ἐπὶ σχολικῶν αἰτημάτων τοῦ μητροπολίτου, τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ τῆς ἐφοροδημογεροντίας Βελεσσῶν. Ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν πηγῶν ἐξάγεται ὅτι αἱ σχολικαὶ ἀνάγκαι τῆς κοινότητος Βελεσσῶν ἐστρέφοντο μονίμως εἰς δύο ζωτικῆς σημασίας τομεῖς, τὴν κτηριακὴν ἐξασφάλισιν τῆς σχολικῆς δραστηριότητος καὶ τὴν ἔγκαιρον ἐπ' ἀνδρῶσιν τῶν σχολείων διὰ καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Ἡ μνημονευθεῖσα ἤδη πληροφορία τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου, ὅτι οἱ Βούλγαροι κάτοικοι Βελεσσῶν ἀφῆρσαν παρὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος «τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς ἱερὰ καταστήματα»¹, οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν ὅτι μαζί μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς κοινότητος ἀφῆρθη ὑπὸ τῶν Σχισματικῶν καὶ τὸ σχολικὸν κτήριον αὐτῆς. Ὁ ἴδιος μητροπολίτης ὑπονοεῖ τοῦτο, ὅταν πληροφορῇ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1883, ὅτι ἡ «ἐν Βελισσῶ ἑλλ. κοινότης...πρὸνόνησε δὲ ἐπίσης καὶ πρὸς ἀνέγερσιν ἑλλ. ἐκπαιδευτηρίων», ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν «ἐξέδoto λαχεῖον ἀπὸ ἐξ χιλ. ἀριθμῶν, ὧν δύο περίπου χιλιάδας ἐξεποίησεν ἢ μικρὰ καὶ μικροσκοπικὴ αὕτη κοινότης μετὰ καὶ τῶν συνοίκων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐνταῦθα»² καὶ παρακαλεῖ ἰδιαιτέρως τοῦτον διὰ τὴν πώλησιν ἄλλων 500 λαχείων εἰς Θεσσαλονίκην, μερίμνη φιλομούσων καὶ φιλογενῶν κυριῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποκαύσῃ τὸν ἀνάλογον ζῆλον, ἰδίᾳ εἰς τὴν κυρίαν Π. Λογοθέτου³. Δυστυχῶς, δὲν ἀνεῦρον ἄλλας λεπτομερεῖας περὶ τῆς πορείας ἀνεγέρσεως τῶν ἐλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων Βελεσσῶν, ἐκ τῆς σχολικῆς ὅμως δραστηριότητος τῆς κοινότητος, κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ὅποτε ἡ κοινότης δὲν ἄσχολεῖται πλέον μὲ κτηριακὰς ἐκκρεμότητας, ἀλλὰ μόνον μὲ θέματα κυρίως ἐπανδρώσεως τῶν σχολείων, διαφαίνεται ὡς δεδομένη ἡ ἀνέγερσις τοῦ σχολικοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθησαν ἅπασαι αἱ δραστηριότητες τῶν τριῶν σχολείων τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος, τοῦ νηπιαγωγείου, τοῦ παρθεναγωγείου καὶ τοῦ ἀρρεναγωγείου.

Ἡ ἐφοροδημογεροντία τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν εἰς τὴν μετὰ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἀλληλογραφίαν τῆς ἐπεδείκνυε πάντοτε ἰδιαιτέραν εὐαισθησίαν ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην ἐπανδρώσεως τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς κοινότητος μὲ καλῶς πεπαιδευμένους καὶ ἀφωσιωμένους

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 4 ἐπιστολὴν, σ. 164, στ. 5-6.

2. Αὐτόθι, στ. 9-10 καὶ 13-15.

3. Αὐτόθι, στ. 15 κ.έ.

εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ Γένος διδασκάλους καὶ διδασκαλίσσας, λόγῳ τῶν δεινῶν περιστάσεων τὰς ὁποίας μονίμως ὑπέφεραν ἡ κοινότης αὕτη. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν π.χ. τῆς ἐφοροδημογεροντίας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης διὰ σχολικὰ ζητήματα, ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1893, τονίζονται μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά, ἐνδεικτικὰ τῆς μείζονος ἐθνικῆς ἀποστολῆς τῶν διδασκάλων κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίοδον τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν: «Δι' ὃ παρακαλοῦμεν τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν καὶ αὐθις ἵνα ἐξαποστείλῃ ἡμῖν διδάσκαλον ἔμπειρον καὶ ἀλλαχοῦ εὐδοκίμως διδάξασαν καὶ στερεῶς ἀντεχομένην τῶν πατρίων, οἷανδὴποτε ἂν ἐγκρίνη, διότι οἱ καιροί, οὓς διέρχεται ἡ Κοινότης ἡμῶν, εἰσὶ χαλεποί, ὡς γνωστόν, καὶ ἀπαιτοῦσι ταχεῖαν καὶ ἄμεσον ἀποστολὴν διδασκάλου, ἐργασομένης οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν τέκνων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ δυναμένης νὰ ἐμφυσήσῃ τὸ ἀγνὸν πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑθνισμοῦ εἰς τὰς ἀπαλὰς αὐτῶν καρδίας»¹.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα Βελεσσῶν ἐξυπηρετοῦντο μέχρι τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1896/1897 μὲ ἓνα διδάσκαλον καὶ μίαν νηπιαγωγόν, ἀπὸ τοῦ ἐπομένου ὅμως ἔτους 1897/1898, κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ μητροπολίτου Βελεσσῶν Ἀνθίμου (1891-1900) καὶ συγκαταθέσεως τῆς σχολικῆς ἐφορίας, ἀπεφασίσθη ἡ πρόσληψις καὶ δευτέρου διδασκάλου ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις. Εἰς τὸ σχετικὸν ἔγγραφον πρὸς τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἀναφέρονται τὰ ἐξῆς: «Παρακαλοῦμεν τὴν Ὑμετ. Σεβασμιότητα ἡμεῖς τε (δηλ. ὁ Βελεεσοῦ Ἀνθιμος) καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς ἐφοροδημογεροντία, ἵνα συστήσητε ἡμῖν τὸν κατάλληλον διδάσκαλον δυνάμενον νὰ διδάξῃ ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν τοῦ τε ἀρρεναγωγείου καὶ παρθεναγωγείου, ἄνδρα σεμνὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ»².

Εἰς τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἔγγραφα μνημονεύονται οἱ κάτωθι διδάσκαλοι τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων Βελεσσῶν: Σάββας Θ. Σάρρου ἀπὸ 1887 μέχρι 1895, Κωνσταντῖνος Ἰωαννίδης, τέως διευθυντῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Γκουμέντζης, διαδεχθεὶς τὸν μνημονευθέντα Σάρρον τὸ 1895, καὶ ὁ Νικόλαος Σάββας, προσκληθεὶς ὡς δεύτερος διδάσκαλος ἀπὸ τοῦ 1897 κ.έ.³. Ὄνόματα διδασκαλισσῶν δὲν μνημονεύονται⁴. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν δὲν εὔρον ἐπίσημα στοιχεῖα. Ἰδιώτης, ὀνόματι Ἀργύριος Ζάχος, κάτοικος Βελεσσῶν, εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης ἀπὸ 11 Ἰανουαρίου 1902, ἀναφερόμενος μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν σχολικὴν κατά-

1. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1098, σ. 1-2.

2. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1109, σ. 1.

3. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1097, 1105, 1106, 1107 καὶ 1109.

4. Κατὰ τὸ 1904 ἐξετέλει χρέη διδασκαλίσσης εἰς Βελεσσά ἡ Παρασκευὴ Πάντου, ἐκ Βελεσσῶν καταγομένη. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 540δ, 7828, σ. 1.

στασιν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, ὁμιλεῖ περὶ μεγάλης κρίσεως εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια, κατὰ τὸ 1902, «τὸ μὲν νηπιαγωγεῖον ἔχει μόνις περὶ τὰ 20 νήπια, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ καὶ Ἀστικὴ Σχολή, δηλ. αἱ δύο ὁμοῦ μὲ τοὺς δύο διδασκάλους μόνις ἔχουσιν 12-13 μαθητὰς καὶ μαθητριάς...»¹. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, καίτοι μὴ ἐπίσημα, ὑποδηλοῦν ὅπως οἱ ποτε κάποιοι σοβαρὰν κρίσιν τῶν σχολείων τούτων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ἡ κρίσιμος αὕτη κατάστασις τῶν σχολείων, οὐχὶ βεβαίως ἄσχετος πρὸς τὸν ἀρξάμενον Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, θὰ συνεχισθῆ καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη τῆς ἐντάσεως τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ὅτε τὸ ἀπομονωθὲν ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικὰ κέντρα ἑλληνικὸν στοιχεῖον Βελεσσῶν εὐρίσκειται ἐκτεθειμένον εἰς τὰς συνεχεῖς βουλγαρικὰς, ρουμανικὰς καὶ σερβικὰς πιέσεις. Ἡ μητρόπολις Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, ἔνεκα ἀκριβῶς τῆς ἐκρύθμου καταστάσεως τοῦ ἐλαχίστου αὐτῆς ποιμνίου εἰς Βελεσσά καὶ Κίρτσοβον, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ διὰ λόγους οἰκονομικοῦς, ἀδυνατοῦσα νὰ διορίσῃ ἐπιθεωρητὴν εἰς τὰ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῆς τέσσαρα ἐν ὄλῳ σχολεῖα (τρία εἰς Βελεσσά καὶ ἐν εἰς Κίρτσοβον)², ζητεῖ δι' ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου τῆς Παρθενίου (1907-1913), ἀπὸ 12 Μαρτίου 1908, πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρον (1903-1910) τὴν ὑπαγωγὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκπαιδευτηρίων εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν σχολείων τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, κατόπιν βεβαίως ἐγκρίσεως καὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Χουσεῖν Χιλμὴ Πασᾶ³. Ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Παρθενίου ὑποδηλοῖ τὴν δεινὴν γενικῶς κατάστασιν τῶν δύο ἐν ὄλῳ ἑλληνικῶν ἐστιῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ τὴν περαιτέρω σχολικὴν συρρύνωσιν τούτων, ἔνεκα τῆς ὁποίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν συμπαρομαρτούντων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, θὰ ἦτο πολυτέλεια πλέον ἢ ὑπαρξίς ἐπιθεωρητοῦ σχολείων διὰ τὴν ἐπαρχίαν Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ.

3. Ἐ ἐ ν α ι π ρ ο π α γ ἄ ν δ α ι. Ὁ ἀγὼν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου Βε-

1. Βλ. ΑΜΘ, Φ. 5408, 7831, σ. 3.

2. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Κίρτσόβου μόνις τὸ 1904 ἀπέκτησε σχολεῖον, ἐνεργείαις τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολυκάρπου (1900-107), ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸ 1906, ἀνέλαβε νέαν πρωτοβουλίαν ἀνεγέρσεως ἐκπαιδευτηρίου παραπλεύρως τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου, διενεργηθέντος σχετικοῦ ἐράνου. Βλ. τὴν ὑπ' ἄριθμ. 12 ἐπιστολὴν σ 175-176.

3. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60, 1131: «Παναγιώτατε, διὰ λόγους οἰκονομικοῦς μὴ δυνάμενος νὰ διορίσω ἰδιαιτέρως ἐπιθεωρητὴν τῶν Σχολείων τῆς ταπεινῆς μου (Ἐπαρχίας) παροικίας, παρακαλῶ θερμῶς τὴν Ὑμετέραν Παναγιότητα ὅπως εὐαρεστοῦ μένη ἐνεργήσῃ, ἂν ἐγκρίνη, παρὰ τῆ Αὐτοῦ Ὑψηλότητι τῷ Γενικῷ Ἐπιθεωρητῇ τῶν τριῶν Νομαρχιῶν Χουσεῖν Χιλμὴ Πασᾶ, ὅπως ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων τῆς Θεοσώστου Αὐτῆς Ἐπαρχίας ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην καὶ διὰ τὰ σχολεῖα τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ λαχούσης μοι Ἐπαρχίας. Διατελῶ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ὀλοπρόθυμος ταπεινὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς τῷ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Παρθένιος. Τῆ 12ῃ Μαρτίου 1908 ἐν Βελισσοῖς».

λεσσῶν πρὸς διάσωσιν τῆς ἐθνικῆς ταυτότητός του ὑπῆρξε τριπλοῦς, ἐξωτερικὸς ἔναντι κυρίως τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας καὶ τῆς σερβικῆς προπαγάνδας¹ καὶ ἐσωτερικὸς ἔναντι τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Ἡ τελευταία, ἐκμεταλλευομένη τὴν διγλωσσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου Βελεσσῶν, ὡς ὁμιλοῦντος τὴν ἑλληνικὴν καὶ βλαχικὴν, προσεπάθησε νὰ καταφέρῃ ἐκ τῶν ἔνδον δεινὸν πλῆγμα ἔναντιον τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, τὸν διχασμὸν τῆς ὁποίας παντοιοτρόπως ἐπεδίωκε, συνεπικουρουμένη μονίμως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ περιπτωσιακῶς ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Περὶ τῆς δράσεως τῶν Βουλγάρων, πλὴν τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων στοιχείων περὶ ἀρπαγῆς τῶν δημοσίων καταστημάτων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (ναοῦ, σχολικοῦ κτηρίου), δὲν ἀνεῦρον εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ἐντοπισθείσας πηγὰς ἐρεύνης μου πλείονα στοιχεῖα. Οὐδεμία, πάντως, γεννᾶται ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἔναντι τῶν Βουλγάρων ἀγὼν ὑπῆρξε τραχὺς καὶ συνεχῆς, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1880 κ.έ., ὅτε ἐξεδηλώθη ὠργανωμένον κύμα τρομοκρατίας² καὶ κυρίως κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ὅποτε ἐπεσυνέβησαν εἰς τὰ Βελεσσά καὶ δολοφονίαι ἐγκρίτων ἑλλήνων πολιτῶν³ ἡ συνεχῆς ἔρευνα, εἶμαι ἀπολύτως βέβαιος, θὰ φέρῃ εἰς φῶς νεωτέρας καὶ περισσοτέρας πληροφορίας.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ παρατηρήσω ὅτι εἰς τὰ Βελεσσά, ὅπου κυριαρχοῦν στοιχεῖον ἦτο τὸ βουλγαρικόν, ὁ ἀγὼν διεξήγετο κυρίως μεταξὺ τῆς βουλγαρικῆς καὶ σερβικῆς προπαγάνδας καὶ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τοῦτον ἦτο ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον, ἢ ἄμεσος ἀπειλὴ κινδύνου διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, τοῦλάχιστον εἰς πρώτην φάσιν, προήρχετο κυρίως ἐκ τῆς ἐκ τῶν ἔνδον ἐμφωλευούσης καὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὑποθαλαπτομένης ρουμανικῆς προπαγάνδας· περὶ αὐτῆς κυρίως κάμνουν λόγον αἱ ἡμέτεραι πηγαί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων σκιαγραφῶ κατω-

1. Περὶ τῆς σερβικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ πραγματεύομαι εἰδικώτερον εἰς τὴν μελέτην «Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα τῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ», «Μακεδονικά» 10 (1970) 272-284.

2. Τὸ κατωτέρω σχόλιον τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» 1 (1880) 63, εἶναι ἐνδεικτικὸν τῶν δεινῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐπαρχίαν. «Αἱ ἐκ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ εἰδήσεις εἰσὶν ἥκιστα ἐποικοδομητικαὶ ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὴν κατὰ τὰς ἐπαρχίας ταύτας δημόσιον ἀσφάλειαν. Πεπείσμεθα ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἀρχαί, τὸ καθῆκον αὐτῶν ἐκπληροῦσαι, προθυμοποιηθήσονται ἵνα μὴ γίνηται δύσφημος περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων λόγος ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῆς τιμῆς, τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν. Ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν δ' ἐκεῖ τῶν ὀρθοδόξων ἀρχήν, εἰ καὶ περιττὸν ἰδιαίτερα αὐτῇ σύστασις, οὐχ ἦττον ὑπομιμνήσκομεν αὐτῇ ὅτι ἐν τοιαύταις ἀνωμάλοις περιστάσεσι καθῆκον τῶν πνευματικῶς προϊσταμένων ἐστὶ τὸ ἀψηφᾶν πάντα κίνδυνον καὶ περιέρχεσθαι τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτοῖς παροικίαν πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν πασχόντων καὶ ἀναχαίτισιν τῶν πεπλανημένων».

3. Π.χ. ὁ ἱατρός Ἀλέξανδρος Λούης, δολοφονηθεὶς τὸ 1906 εἰς Βελεσσά ὑπὸ τῶν Κομιτατζήδων.

τέρω τὴν δρᾶσιν τῆς ἀλλὰ καὶ τὰς ἀντιδράσεις ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς ἀντιμετώπισεως τῶν ξένων προπαγανδῶν ὁ ρόλος τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ὑπῆρξεν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀποφασιστικός. Μία ἔκκλησις τῆς κοινότητος, τοῦ Μαΐου 1893, πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, διὰ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου Βελεσσῶν, οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἀμέσου κινδύνου καὶ τῆς ἔνεκα τούτου ἀνάγκης προστασίας ἀπὸ μέρους τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου Βελεσσῶν: «Ταῦτα γνωρίζων ὑμῖν, Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα, ἐμπιστευτικῶς, ἐξ ὀνόματος συμπάσης τῆς ἐδῶ Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς πάντοθεν ὑπὸ παντοίων καὶ λάβρων κατατρεχομένης προπαγανδῶν, θερμῶς ἐκλιπαρῶ Ὑμᾶς, ὅπως πράξετε τὰς δεούσας ἐνστάσεις καὶ ἐνδείξεις παρὰ τε Μοαρίφη καὶ Νομάρχῃ καὶ τέλος πᾶν τὸ ἐφ' ὑμῖν ποιήσητε πρὸς ματαίωσιν τοῦ μολυσματικοῦ τούτου νοσήματος καὶ ἀποσόβησιν τοῦ δηλητηριώδους ἀποκυήματος τῆς ἐχίδνης ταύτης»¹.

Ἡ δραστηριότης τῶν ὀργάνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἀναφέρεται κυρίως εἰς τρεῖς βασικοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, τὸν σχολικόν, τὸν διοικητικόν καὶ τὸν ἐκκλησιαστικόν. Ἐν πρώτοις, καταβάλλονται συντονισμέναι προσπάθειαι ἐμφανίσεως ρουμανικῆς σχολικῆς κινήσεως διὰ τῆς ἰδρύσεως ρουμανικοῦ σχολείου. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως ἐτέθησαν οἱ «Ἑλληνόβλαχοι» Κωνσταντῖνος Μάσσιου καὶ Σπυρίδων Τάχου· ὁ πρῶτος κυρίως ὑπῆρξεν ἡγετικὸν στέλεχος τῆς ρουμανικῆς κινήσεως εἰς Βελεσσά, ἔχων τὴν συμπαράστασιν τῶν ἐντοπίων Βουλγάρων, εἰς τὴν κοινότητα τῶν ὁποίων εἶχεν ἐγγραφή ἀπὸ τοῦ 1890, ἐκδιωχθεὶς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα².

Αἱ πρῶται ἐνέργειαι τοῦ Κωνσταντίνου Μάσσιου πρὸς ἴδρυσιν ρουμανικῆς σχολῆς εἰς Βελεσσά ἐκδηλοῦνται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1893. Οὗτος ὑποβάλλει εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον Βελεσσῶν, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1893, αἴτησιν ἀδείας «περὶ λειτουργίας Ρουμανικῆς Σχολῆς ὑπ' αὐτοῦ διατηρηθησομένης διαβεβαιῶν ἅμα ὅτι εὑρίσκονται ἐν Βελισσοῖς 485 κάτοικοι Ρουμοῦνοι»³. Ἡ ἀναφορὰ Μάσσιου ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου, τοῦ συνεργάτου του Σπυρίδωνος Τάχου καὶ ἄλλων 10-15 περίπου ὁπαδῶν του⁴.

Κατὰ πληροφωρίας τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου (1891-1900), ὁ Μάσσιου ὑπέκλεψε τὰς ὑπογραφὰς τῶν ὑποτιθεμένων ὁπαδῶν

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 ἐπιστολήν, σ. 168, σ. 29-35.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 5 ἐπιστολήν, σ. 165, στ. 6-7, τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 ἐπιστολήν, σ. 167, στ. 7-12 καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 11 ἐπιστολήν, σ. 174, στ. 9-10.

3. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 ἐπιστολήν, σ. 167, στ. 10-12.

4. Αὐτόθι, στ. 25-28.

του, «ἐξαπατήσας εἰκάδα τινα χριστιανῶν, ἄλλους μὲν δόλω, ἄλλους δὲ χρήμασιν»¹. Πρὸς τούτοις, ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Βελεσσῶν Οἰκονόμος Π. Δημήτριος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν αἴτησιν Μάσσιου ὅτι εἰς τὰ Βελεσσά κατοικοῦν 485 Ρουμοῦνοι, πληροφορεῖ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἀθανάσιον (1893-1900) ὅτι τὰ στοιχεῖα Μάσσιου ἦσαν ἀνυπόστατα καὶ ἀνακριβῆ. Γράφει οὗτος ἐπὶ λέξει: «Ἡ διαβεβαίωσίς του, ὅτι εὐρίσκονται ἐδῶ 485 κάτοικοι Ρουμοῦνοι, εἶναι ὄλως ἀνυπόστατος καὶ ψευδής, διότι μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἀνεφάνη τοιοῦτος οὔτε ἐπισήμως οὔτε ἀνεπισήμως, ἀλλ' αὐτὸς διακηρύττει ὅτι ἔχει ὀπαδοὺς 10-15, οἵτινες εἶναι ἐλεεινοί, ἀξιοδάκρυτοι καὶ ὑπὸ τῆς Κοινότητος διατηρούμενοι»².

Ἡ αἴτησις Μάσσιου, ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον Βελεσσῶν πρὸς ἔγκρισιν διὰ τὰ περαιτέρω, συνεζητήθη εἰς συνεδρίαν τοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπάρχου, ὀνόματι Χιβζή Βέη, ἀλλὰ ἐπεστράφη ὡς ἀπαράδεκτος, κατόπιν ἠτιολογημένης ἐνστάσεως τοῦ παρεδρεύοντος μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου, ὅτι δηλαδὴ ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα μέχρι τότε οὔτε ἐδιδάχθη οὔτε ἐζητήθη εἰς Βελεσσά καὶ ὅτι ὁ αἰτῶν τὴν ἴδρυσιν ρουμανικῆς σχολῆς εἶναι ἀνυπόληπτον πρόσωπον, ταραξίας καὶ κατάχρεως εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον³. Τὰ ὄργανα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας, μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἀποτυχίαν των, ἀκολουθοῦν νέαν ὁδὸν ἐνεργειῶν διὰ τῆς ὑποβολῆς εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Θεσσαλονίκης ἀναφορᾶς, ὅπως δοθῆ ἄδεια λειτουργίας ρουμανικῆς σχολῆς εἰς Βελεσσά.

Ἄλλὰ ὁ Βελισσοῦ Ἀνθίμος, πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως περὶ τῶν νέων σχεδίων τῶν «Ρουμουνιστῶν», διὰ τῆς ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1893 ἐπιστολῆς του παρακαλεῖ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης φιλαδέλφως «ἵνα ἐν καιρῷ καταλλήλῳ καὶ ἀρμολίως διαφωτίσῃ προσηκόντως τὴν Ἀ. Ἐξοχ. τὸν Γενικὸν Διοικητὴν περὶ τῆς δολιότητος καὶ μοχθηρίας τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ὑπὸ καταχθονίων σκοπῶν ὀρμώμενοι οὐδὲν ἄλλο σκοποῦσιν εἰμὴ νὰ παράσχωσι πράγματα τῆς Σ.Η. Κυβερνήσει καὶ τῆ Μ. Ἐκκλησίᾳ, καὶ κατορθώσῃ νὰ ματαιώσῃ τὰ μοχθηρὰ ταῦτα σχέδια τῶν μισθίων ρουμουνιστῶν»⁴.

Πράγματι, αἱ νομαρχιακαὶ ἀρχαί, μετὰ τὰς παρεμβάσεις τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπεφυλάχθησαν νὰ υἱοθετήσουν τὴν ἀναφορὰν Μάσσιου λόγῳ κυρίως τῶν εἰς βάρος του κατηγοριῶν τοῦ μητροπολίτου Ἀνθίμου, ἀλλὰ μετὰ πάροδον σχεδὸν διμήνου, πιεζόμενοι προφανῶς, συνιστοῦν εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον, ὅπως προσκομίσῃ πιστοποιητικὸν νομιμοφροσύνης

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 5 ἐπιστολὴν, σ. 165-166, στ. 7-8.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 ἐπιστολὴν, σ. 168, στ. 25-28.

3. Αὐτόθι, σ. 167, στ. 13.

4. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 5 ἐπιστολὴν, σ. 166, στ. 14-19.

παρὰ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Βελεσσῶν διὰ νὰ ἐξετασθῆ ἐν συνεχείᾳ ἢ ὑποβληθεῖσα ἀναφορά του¹.

Ὁ ἀναπληρῶν τὸν ἀπουσιάζοντα ἑπαρχον ἐπίτροπος Βελεσσῶν, ἐν συνεννοήσει εὐρισκόμενος ὅπωςδῆποτε μετὰ τῆς νομαρχίας Θεσσαλονίκης, ἐνέκρινε τὴν 26 Μαΐου 1893 τὴν ἔκδοσιν τοῦ αἰτηθέντος πιστοποιητικοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπεγράφη ὑφ' ὄλων τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου, πλὴν τοῦ Οἰκονόμου Π. Δημητρίου. Οὗτος, ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος παρὰ τῷ Συμβουλίῳ, ἀναπληρῶν τὸν ἀπουσιάζοντα εἰς τὸ τμήμα Δίβρης μητροπολίτην του, ἠρνήθη νὰ προσυπογράψῃ τὸ πιστοποιητικὸν Μάσσιου καὶ ἔσπευσε ἀμέσως νὰ ἐνημερώσῃ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης διὰ τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου 1893 ἐπιστολῆς του μετὰ τὴν ἐπὶ πλέον πληροφορίαν ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Μάσσιου «ἐφωδιασμένος ὢν (μετὰ πιστοποιητικὸν) χθὲς (δηλ. 26 Μαΐου) ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην μετὰ τινος Ρουμουνοδιδασκάλου ἐκ Κρουσόβου ὁρμωμένου»².

Τὸ ἐκδοθὲν πιστοποιητικὸν ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς τοῦ Μάσσιου ἤλλαξε τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων, διότι δι' αὐτοῦ τὰ ὄργανα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπέτυχον νὰ προκληθῆ Ἰστιλάμι τοῦ βαλῆ Θεσσαλονίκης πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον Βελεσσῶν, μετὰ τὸ ἐρώτημα ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἡ λειτουργία ρουμανικῆς σχολῆς εἰς Βελεσσά θὰ ἀντέβαινε πρὸς τὸ ἔννομον συμφέρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ θὰ προεκάλει ἐνδεχομένως ἔριδας μετὰ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως αὐτῆς³.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, τοῦ Ἰουλίου 1893, πρωτοστατούντων τῶν ἐκπροσώπων ἐν αὐτῷ τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ὀθωμανικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, καίτοι μειωσιμῶς ἠτιολογημένως τοῦ ἐκπροσώπου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος, ἦτο θετικὴ ὑπὲρ τοῦ αἰτήματος Μάσσιου μετὰ τὸ αἰτιολογικὸν ὅτι εἰς Βελεσσά ἦτο γνωστὴ «βλαχικὴ» καὶ οὐχὶ ἑλληνικὴ κοινότης, «ἐπειδὴ τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος τὸ περισσότερον μέρος συνίσταται ἐκ καταγωγῆς Βλαχικῆς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶναι βλαχικὴ»⁴.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη, σταλεῖσα τὴν 29 Ἰουλίου 1893 εἰς τὴν νομαρχίαν Θεσσαλονίκης, προεκάλεσεν, ὡς ἦτο φυσικόν, τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἐκπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν καὶ τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὡς μονίμου ἐκπροσώπου τῶν συμφερόντων τῆς κοινότητος αὐτῆς παρὰ τῇ νομαρχίᾳ Θεσσαλονίκης. Οὕτω, ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος διὰ τακρίριου του πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀνέφερε «πάντας τοὺς ἰσχυροὺς λόγους», διὰ τοὺς ὁποίους ἠρνήθη νὰ προσυπογράψῃ τὴν μεροληπτικὴν ἐκείνην ἀπόφασιν,

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6 ἐπιστολήν, σ. 167-168, στ. 17-22.

2. Αὐτόθι, στ. 22-24.

3. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 7 ἐπιστολήν, σ. 168-169, στ. 6-8.

4. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 8 ἐπιστολήν, σ. 171, στ. 35-36 καὶ τὸ συνημμένον ἀντίγραφον.

ἢ ὁποία, κατὰ τὴν ἐφοροδημογεροντίαν Βελεσσῶν, «πραγματοποιουμένη πολλά τὰ δεινὰ θὰ ἐπέφερεν εἰς τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν κοινότητα, ταραχάς, σκάνδαλα, διαιρέσεις καὶ ἐμφυλίους σπαραγμούς»¹. Τὸ τακρίριον τοῦ ἐπιτρόπου Βελεσσῶν ἀπερρίφθη δι' ἐγγράφου ἀπαντήσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου². Παραλλήλως οὗτος ἐνημέρωσε τὸν εἰς τὸ τμήμα τῆς Δίβρης περιοδεύοντα ποιμαντικῶς μητροπολίτην του, ὡς καὶ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, διὰ νὰ συντονίσουν ἀπὸ κοινοῦ τὰς ἐνεργείας τῶν παρὰ τῇ νομαρχίᾳ Θεσσαλονίκης³.

Πέραν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, ἡ ἐφοροδημογεροντία Βελεσσῶν ἀπέστειλε τὸν εἰρημένον ἐπίτροπον εἰς Θεσσαλονίκην, ἐφοδιάσασα τοῦτον μὲ ἓν ὑπόμνημα πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, «ἵνα τῇ προστασίᾳ καὶ ἀρωγῇ τῆς αὐτῆς σεβασμίας Παναγιότητος προβῆ (ὁ ἐπίτροπος) εἰς τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπου δεῖ πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτὴν κινδύνου» καὶ μὲ μίαν ἄλλην ἀναφορὰν «μετὰ τῶν ὑπογραφῶν ἀπάσης τῆς κοινότητος, πλὴν ἑπτὰ ἀτόμων, ἀκολουθούντων, ὡς μὴ ὄφειλε, τὰς στρεβλὰς ἰδέας τοῦ Κ. Μάσσιου», διὰ νὰ τὴν ἐγχειρίσῃ πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης «ἵνα διαφωτισθῆ... ὡς ἔχουσι τὰ τῆς κοινότητος»⁴. Ὁ ἐπίτροπος κατῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐντολῇ τῆς ἐφοροδημογεροντίας, τὴν Κυριακὴν 1 Αὐγούστου 1893⁵.

Ἐν τῷ μεταξῷ, ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος, εὐρισκόμενος εἰς Κίρτσοβον τῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ ἐνήμερος τῶν ἐξελίξεων εἰς Βελεσσά ἀπὸ τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπόν του, ἔκαμε δις τὰς παραστάσεις του πρὸς τὸν βαλῆν Θεσσαλονίκης, τὴν 13 Ἰουνίου καὶ 7 Ἰουλίου, καὶ εὐρίσκετο εἰς συνεχῆ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἀθανασίου, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ὑπελόγιζε καὶ ἐστηρίζετο, «ἵνα ἀποσοβηθῆ ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Κοινοτήτι Βελισσοῦ»⁶.

Τέλος, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, καθ' ὃ εἶχε κανονικὸν καὶ νόμιμον δικαίωμα ὡς ἐποπτεύουσα ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ἑλληνοορθόδοξου κοινότητος Βελεσσῶν, ἐξήσκησε μὲ τὴν σειρὰν του πᾶσαν ἐπιρροὴν παρὰ τῇ νομαρχίᾳ καὶ εἶχε μάλιστα ἰδιαιτέραν συνάντησιν μετὰ τοῦ νομάρχου, τὸν ὁποῖον ἐνημέρωσε ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν ὀργάνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς Βελεσσά. Περὶ τῆς συναντήσεως αὐτῆς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Θεσσαλονίκης

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 9 ἐπιστολὴν, σ. 172, στ. 10-11.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 8 ἐπιστολὴν, ἔνθα τὸ συνημμένον ἀντίγραφον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Βελεσσῶν.

3. Βλ. τὰς ὑπ' ἀριθμ. 7 καὶ 8 ἐπιστολάς, σ. 168-171.

4. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 9 ἐπιστολὴν, σ. 172, στ. 12-17.

5. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 8 ἐπιστολὴν, σ. 170, στ. 19-23, καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 9 ἐπιστολὴν, σ. 172, στ. 31.

6. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 7 ἐπιστολὴν, σ. 169, στ. 33-34.

μέ ιδιόγραφον σημείωσίν του εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1893 ἐκ Κιρτσόβου σταλείσης ἐπιστολῆς τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἀνθίμου περὶ τῆς ὑποθέσεως Βελεσσῶν. Ἡ ιδιόγραφος σημείωσις λέγει: «Ἐλήφθη τῇ 15ῃ Ἰουλίου 1893. Καὶ προλαβόντως... τῇ Α.Ε. τῷ Νομάρχῃ ὠμιλήθησαν τὰ δέοντα, ὅπως μὴ δοθῇ προσοχὴ καὶ ἀκρόασις εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ Μάσσιου. ὁ Θ.Α.»¹.

Εἰς τὴν συνέχειαν, κατόπιν προφανῶς τῶν προσωπικῶν συνεννοήσεων μεταξὺ νομάρχου καὶ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, οὐδεμία ἐξέλιξις ἐσημειώθη εἰς τὸ ζήτημα ἀπὸ πλευρᾶς νομαρχίας. Μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1893 ἡ κατάστασις παρέμεινε στάσιμος, ὅπως ἐξάγεται τοῦλάχιστον ἀπὸ ἐπιστολὴν τοῦ Δεβρῶν Ἀνθίμου πρὸς τὸν Θεσσαλονίκης μετ' ἡμερομηνίαν 13 Δεκεμβρίου 1893. Εἰς αὐτὴν ὁ Ἀνθιμος, ἀφοῦ κάμνει συντομωτάτην ἀναδρομὴν εἰς τὸ ζήτημα, ἐνημερώνει τὸν Θεσσαλονίκης περὶ τῆς νέας διαμαρτυρίας του πρὸς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς Βελεσσῶν μετ' κοινοποίησιν εἰς τὸν νομάρχην Θεσσαλονίκης καὶ παρακαλεῖ τοῦτον, ὅπως «εὐκαιρίας δοθείσης ἐνεργῆσι καταλλήλως τὰ εἰκότα ὅπου δεῖ»².

Αἱ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν πηγαὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐξαντλοῦνται καὶ δὲν γνωρίζομεν τὴν τύχην τῆς αἰτήσεως Μάσσιου περὶ λειτουργίας ρουμανικοῦ σχολείου εἰς τὰ Βελεσσά. Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων δημοσιευθεισῶν στατιστικῶν περὶ τῆς σχολικῆς κινήσεως ἐν Μακεδονίᾳ μόνον αἱ ὑπὸ τοῦ Brancoff δημοσιευόμεναι μᾶς πληροφοροῦν ὅτι εἰς τὰ Βελεσσά ὑπῆρχον, κατὰ τὸ 1905, δύο ρουμανικὰ σχολεῖα μετ' δύο διδασκάλους καὶ 50 μαθητάς, δύο ἑλληνικὰ σχολεῖα μετ' τρεῖς διδασκάλους καὶ 32 μαθητάς, δύο σερβικὰ σχολεῖα μετ' ἕξ διδασκάλους καὶ 34 μαθητάς καὶ τέσσαρα βουλγαρικὰ σχολεῖα μετ' εἴκοσι τρεῖς διδασκάλους καὶ 1.079 μαθητάς, ἐπὶ συνόλου 13.816 ἐξαρχικῶν Βουλγάρων, 56 Σέρβων, 35 Ἑλλήνων, 402 Βλάχων, 12 Ἀλβανῶν καὶ 444 Ἀθιγγάνων³. Ἡ ὑπὸ τοῦ Brancoff διάκρισις καὶ ρουμανικῶν σχολείων μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν σχολείων Βελεσσῶν ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ ρουμανίζοντες ἐπέτυχον τελικῶς νὰ δημιουργήσουν εἰς Βελεσσά ἰδίαν σχολικὴν κίνησιν, καίτοι τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδόμενα ἀριθμητικὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ εἶναι ὅπωςδῆποτε ἀμφίβολα ἐν συγκρίσει κυρίως πρὸς τὰ συναφῆ περὶ τῆς σχολικῆς κινήσεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος.

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Βελεσσῶν, κατὰ τὸ 1904, μετ' ἔξαρσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἀντιμετωπίζει νέα προβλήματα ἀπὸ τὰ ὄργανα τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας. Εἰς πρώτην φάσιν, ὡς γνωστόν, ἐπετεύχθη, ἀπὸ τοῦ 1893 κ.έ., ἡ ἔστω καὶ ὑποτυπώδης ἐκπαιδευτικὴ παρουσία τῶν ρουμα-

1. Αὐτόθι.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 10 ἐπιστολὴν, σ. 173, στ. 14.

3. Brancoff, ἔ.ἀ., σ. 118-121.

νιζόντων εἰς Βελεσσά, εἰς δευτέραν φάσιν, κατὰ τὸ 1904, ἐπιδιώκεται ἡ διοικητικὴ ἐκπροσώπησις των καὶ ἡ δημιουργία προϋποθέσεων ἰδίας ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Περὶ τῶν νέων τούτων ἐπιδιώξεων τῶν ὀργάνων τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς Βελεσσά διασώζει μερικὰ στοιχεῖα ἀναφορὰ τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολυκάρπου (1900-1907) πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρον (1903-1910), τοῦ Ἀπριλίου 1904¹.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ἀναφορὰν τοῦ Πολυκάρπου, οἱ ἐν Βελεσσοῖς ρουμανίζοντες, «δώδεκα τὸν ἀριθμὸν», ἐξαγορασθέντες «δι' ἀφθόνου χρήματος», ἐπέδωσαν ἀναφορὰν εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Βελεσσῶν, τὴν 6 Μαρτίου 1904, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν τὸν διορισμὸν τοῦ γνωστοῦ Κ. Μάσσιου ὡς «ρουμῶνου μουχτάρη» Βελεσσῶν². Ἐπὶ πλέον δέ, πρὸς δημιουργίαν ἐντυπώσεων καὶ εὐνοϊκοῦ ὑπὲρ αὐτῶν κλίματος, ἐπροξένησαν ταραχὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην διὰ νὰ τὴν καταλάβουν, ἀλλὰ ἀπεκρούσθησαν ἀμέσως³.

Ὁ Δεβρῶν Πολύκαρπος διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν ὑποδιοικητὴν Βελεσσῶν διὰ τὰς ἀνωτέρω προκλητικὰς ἐνεργείας ἐλαχίστων ἀτόμων καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ ἐπίσημον ἔλεγχον τῶν 12 ὑπογραφῶν, διότι ὑπῆρχον βάσιμοι ἀμφιβολίαὶ ὅτι οἱ 5 ἐκ τῶν ὑπογραψάντων εὕρισκοντο μακρὰν τῆς πόλεως· ὁ ὑποδιοικητὴς ἠρνήθη τὴν διεξαγωγὴν ἐρεύνης περὶ τῶν ὑπογραφῶν καὶ ἀπέρριψεν ὡς ἀδικαιολόγητον τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ μητροπολίτου⁴. Λέγει ἐπ' αὐτοῦ χαρακτηριστικῶς ὁ Πολύκαρπος: «Καθὼς δὲ καὶ προφορικῶς ἔκαμα τὰς ἀναγκαίας διαμαρτυρίας τῷ ὑποδιοικητῇ περὶ τούτου, ἐν τούτοις, δὲν εἰσηκούσθη παρ' αὐτοῦ, ἀγορασθέντος, ὡς φαίνεται»⁵.

Ἡ ἄκαμπος στάσις τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν ἀναγκάζει τὸν Πολύκαρπον νὰ ἐνημερώσῃ ἀμέσως τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Ἀλέξανδρον, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἰδιαιτέρως παρακαλεῖ νὰ κάμῃ τὰς παραστάσεις του πρὸς τὸν γενικὸν διοικητὴν Θεσσαλονίκης Χουσεῖν Χιλμῆ πασᾶν, ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς διαπραχθείσης παρανομίας ὡς πρὸς τὰς προϋποθέσεις ἐκλογῆς «μουχτάρη»⁶. Δηλαδή, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν τότε νομοθεσίαν, κοινότης πόλεως διὰ νὰ ἔχῃ ἴδιον μουχτάρην ἔπρεπε νὰ ἀριθμῇ 50 οἰκογενείας, κοινότης δὲ χωρίου διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν 20 οἰκογενείας⁷. Ἐν προκειμένῳ, ἐζητεῖτο διορισμὸς ρουμανίζοντος μουχτάρη εἰς

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 11 ἐπιστολὴν, σ. 174.

2. Αὐτόθι, στ. 4-10.

3. Αὐτόθι, στ. 11-13.

4. Αὐτόθι, στ. 13-18.

5. Αὐτόθι, στ. 18-20.

6. Αὐτόθι, στ. 21-23.

7. Αὐτόθι, στ. 23-26.

Βελεσσά μὲ 12 μόνον ὑπογραφὰς «καὶ μάλιστα ἐν πόλει καὶ ταύτας ἀνεξελέγκτους»¹. Τὸ ἀναφυσὲν ζήτημα ἦτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν ἐλληνικὴν κοινότητα Βελεσσῶν, διότι τυχὸν ἀποδοχὴ τοῦ αἰτήματος τῶν ρουμανιζόντων θὰ προεκάλεε καὶ νέας ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς κοινότητος αὐτῆς, τὰ ὁποῖα μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀπεκτήθησαν ἀντὶ πολλῶν θυσιῶν, μετὰ τὴν ὑφαρπαγὴν τῶν παλαιότερων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Περὶ τῆς ἐξελιξέως τοῦ νέου αἰτήματος τῶν ρουμανιζόντων εἰς Βελεσσά οὐδὲν νεώτερον στοιχεῖον ἀνεῦρον. Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ὁ Πολύκαρπος (μέχρι τοῦ 1907) καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Παρθένιος (ἀπὸ τοῦ 1907 κ.έ.) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν βουλγαρικὴν καὶ σερβικὴν προπαγάνδαν εἰς τὰ Βελεσσά², ἐπὶ πλέον δὲ καὶ μὲ τὴν ρουμανικὴν εἰς τὸ Κίρτσοβον³, ἀλλὰ οὐδὲν μνημονεύουν περὶ τῆς περαιτέρω δραστηριότητος τῶν ρουμανιζόντων εἰς Βελεσσά. Ἡ διαπίστωσις αὕτη κατ' ἐλάχιστον δύναται νὰ θεωρηθῆ ἔνδεικτικὴ τῆς μὴ ἀλλαγῆς τοῦ διακοινοτικοῦ καθεστώτος Βελεσσῶν· τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς πόλεως αὐτῆς ἐξακολουθεῖ νὰ συγκροτῆται ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς ὀθωμανικῆς, τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος.

Δ'. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αἱ δώδεκα ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι δημοσιεύονται ἐδῶ, προέρχονται δύο ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὀκτὼ ἀπὸ τὰ Βελεσσά καὶ δύο ἀπὸ τὸ Κίρτσοβον. Ἀποστολεῖς εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, οἱ μητροπολίται Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, ὁ ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς κοινότητος Βελεσσῶν καὶ ἡ δημογεροντία τῆς ἰδίας κοινότητος καὶ ἀποδέκται οἱ ἐκάστοτε μητροπολίται Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ 1876 κ.έ. Αἱ ἐπιστολαὶ εὑρίσκονται εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ δὴ εἰς τοὺς φακέλλους 22 καὶ 60. Τὰ κείμενα τῶν ἐπιστολῶν εἶναι χειρόγραφα ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου ἀλληλογραφίας, καθαρῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γραφῆς καὶ ὀρθογραφημένα. Ἐλάχιστοι ἐπεμβάσεις γίνονται σιωπηρῶς πρὸς διόρθωσιν ὀρθογραφικῶν λαθῶν καὶ τῆς στίξεως.

1

Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Θεσσαλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κυρίῳ Ἰωακείμ⁴

† Ἱερότατε Μητροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε πάσης

1. Αὐτόθι.

2. Βλ. σημ. 41.

3. Βλ. ΑΜΘ, φάκελ. 60.

4. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 22, ὑπ' ἀριθμ. 3239. Ἀπεστάλη τὴν 28 Ἀπριλίου

Θετταλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν 5
 Μετριότητος κύριε Ἰωακείμ¹, χάρις εἶη τῇ αὐτῆς ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ
 Θεοῦ. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν ἐντίμων Δημογερόντων τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος
 Βελισσοῦ², ἐπειδὴ ἐνεκρίθη Συνοδικῶς ἀνατεθεῖναι τὴν ἐποπτείαν καὶ πνευμα-
 τικὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῇ αὐτῆς ἱερότητι, ὡς δυνα-
 μένη ἐκ τοῦ κέντρου τῆς Νομαρχίας εἰς ἣν ὑπάγεται πολιτικῶς ἡ πόλις αὐτῆ³ 10
 προστατεῦναι τὰ κοινὰ καὶ ἰδιωτικὰ αὐτῶν συμφέροντα, διὰ τοῦτο κοινοποιοῦν-
 τες αὐτῇ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἀπόφασιν, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας
 θέλομεν προκαλέσει καὶ ὑψηλὸν Βεζυρικὸν Διάταγμα, ὅπως καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτόθι
 ἐξοχωτάτου Νομάρχου ἀναγνωρισθῆ ἡ τοιαύτη ἐπὶ τῆς ὀρθοδόξου περὶ ἧς ὁ λό-
 γος Κοινότητος πνευματικὴ δικαιοδοσία της, προτρεπόμεθα αὐτῇ διὰ τῆς πα- 15
 ρούσης Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἡμῶν Ἐπιστολῆς, ὅπως ἀναλαβοῦσα τὴν
 ἐποπτείαν καὶ πνευματικὴν προστασίαν τῶν ῥηθέντων χριστιανῶν, προστατεῦη
 μετὰ ζήλου τὰς κοινὰς καὶ ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις των, ἐπισκεπτομένη αὐτοὺς
 ἐν ἀνάγκῃ διὰ τῆς παρουσίας της, διορίσῃ δὲ Ἐπίτροπον αὐτῆς τὸν ἐκεῖ ἱερατι-
 κῶς Προϊστάμενον αἰδεσιμώτατον Οἰκονόμον παπᾶ Ἰωάννην⁴, ἵνα παρεδρεύῃ 20
 καὶ εἰς τὸ ἐπιτόπιον Συμβούλιον⁵, καθότι, εἰ καὶ προλαβόντως διὰ Τακρίριου⁶
 ἡμῶν πρὸς τὴν ὑψηλὴν Πύλιν ἠτησάμεθα τοῦτο, ἵνα δηλονότι ἐν τῷ τοπικῷ
 Συμβουλίῳ παρεδρεύῃ καὶ ὁ ῥηθεὶς παπᾶ Ἰωάννης, ἐξεδόθη ὅμως ὑψηλὸν
 Διάταγμα πρὸς τὸν Ἐξοχωτάτον Βαλῆν Θεσσαλονίκης, διαλαμβάνον ὅπως 25
 ἡ ἐξοχότης του ἐξετάσας πληροφορήσῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν περὶ τῆς κατα-

1876 ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 2168 καὶ ἐλήφθη τὴν 9 Μαΐου 1876, καταχωρηθεῖσα ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 505· εἰς τὸ τρίτον φύλλον ἢ σημειώσεις: «Περὶ δικαιοδοσίας Βελισσῶν».

1. Ὁ Ἄπὸ Βάρνης Ἰωακείμ Δημητριάδης 1874-1878. Βλ. Ἀ θ. Ἄ γ γ ε λ ο π ο ὑ λ ο υ, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 119, ἔνθα ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

2. Ἰδρῦθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἐξ ἀποίκων «ἐκ τῆς πόλεως Μοσχοπόλεως ἢ Βοσκοπόλεως ἐνταῦθα σκηνωσάντων». Βλ. τὴν ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθμ. 5, σ. 165. Πρβλ. καὶ D. P o p o v i ć, O cincarima (=Περὶ τῶν κουτσοβλάχων), β', Beograd, 1936, σ. 41.

3. Τὰ Βελεσσά ὑπήγοντο πολιτικῶς εἰς τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης μέχρι τὸ 1901, ἐν συνεχείᾳ, κατόπιν νέας διοικητικῆς ρυθμίσεως, εἰς τὸ βιλαέτιον Κοσσόβου. Βλ. Δ. Φ ι λ ι π π ί δ ο υ, Τὸ Φιρμιλιάνειον ζήτημα, Ἀθῆναι 1903, σ. 59.

4. Πρόκειται περὶ τοῦ «Οἰκονόμου Παπᾶ Δημητρίου» ἢ τοῦ «Δημητρίου Ν. Βόγα ἱερέως» ἱερατικῶς προϊσταμένου τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν κατὰ τὴν περίοδον 1875-1913. Περὶ αὐτοῦ βλ. εἰδικώτερον σ. 146-147 τοῦ παρόντος.

5. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς πόλεως Βελεσσῶν, ἀνώτατον ὄργανον διοικήσεως τῆς πόλεως, εἰς τὸ ὅποιον συμμετεῖχον ἐκπρόσωποι τριῶν ἀνεγνωρισμένων κοινοτήτων, τῆς ὀθωμανικῆς, τῆς βουλγαρικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἐπάρχου. Τὰ Βελεσσά ὑπῆρξαν ἔδρα καϊμακάμη (ἐπάρχου), κατῆ (ἱεροδίκου) καὶ μολλαῖ (ἀρχιδικαστοῦ).

6. Τακρίριον=δήλωσις, βεβαίωσις.

στάσεως ἐν ἧ διακείνται τὰ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ Σχισματικῶν πράγματα. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἱερότης τῆς ἐκκληροῦσα μετὰ ζήλου τὴν ἐντολὴν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας θέλει συντελεῖ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς εὐημερίας τῶν εἰρημένων χριστιανῶν, ἐπικαλουμένη ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν συνδρομὴν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετ' αὐτῆς¹.
 30 , αωαζ. Ἀπριλίου κη'.

2

Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης, ὑπερίμῳ καὶ ἐξάρχῳ πάσης Θετταλίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετρούπολιτος κυρίῳ Ἰωακεῖμ²

Ἰερώτατε Μητροπολίτα Θεσσαλονίκης, ὑπέριμῳ καὶ ἐξάρχε πάσης Θετταλίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετρούπολιτος κύριε Ἰωακεῖμ³ χάρις εἶη τῇ αὐτῆς ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Ἐν τῷ ἀπὸ τῆς ιη' τοῦ παρελθόντος Μαΐου ἀδελφικῷ αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν γράμματι⁴, εἶδομεν ὅτι πειθήμιον ἑαυτὴν παρασχούσα τῇ ἀνατεθείσῃ αὐτῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐντολῇ, ἀπεδέξατο εὐχαρίστως τὴν ἐποπτεῖαν καὶ πνευματικὴν
 10 κυβέρνησιν τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος τῆς πόλεως Βελισσῶν οὐχ ἦττον καὶ ἡμεῖς κηδόμενοι ὅπως ἀποβῇ ἀποτελεσματικώτερα ἢ περὶ τούτου πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἱερότητός τῆς καὶ παρὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἐκδόντες ἡμέτερον Τακτικὸν ἐλάβομεν ἀρτίως ὑψηλὸν Βεζυρικὸν Διάταγμα πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Νομάρχην Θεσσαλονίκης, ὅπερ καὶ ἀπο
 15 στέλλομεν ἐσόκληστον ἐν τῇ παρουσίᾳ μετὰ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ⁵ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετ' αὐτῆς⁶. , αωαζ. Ἰουλίου. κβ'.

1. Ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μελῶν τῆς Συνόδου. Βλ. εἰκ. 1.

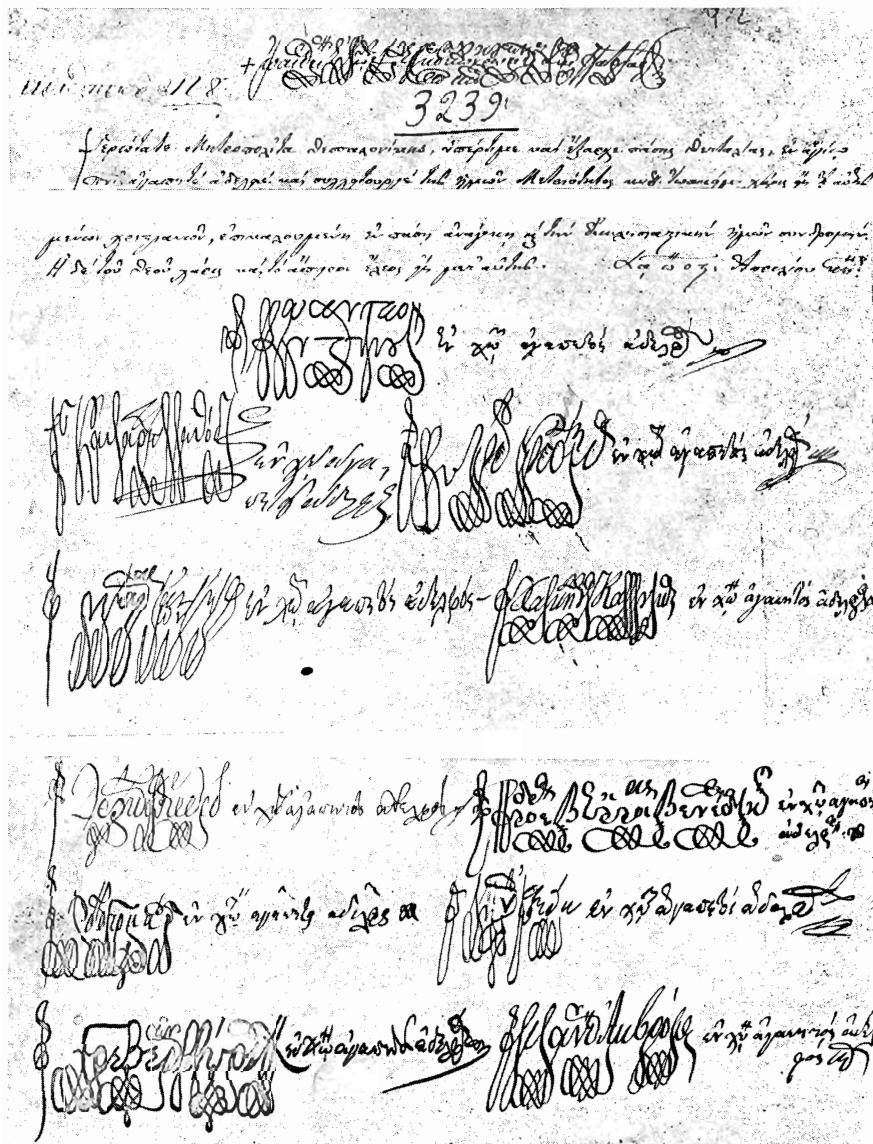
2. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 22, ὑπ' ἀριθμ. 3246. Ἀπεστάλη τὴν 22 Ἰουλίου 1876 ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 3575 καὶ ἐλήφθη τὴν 28 Ἰουλίου 1876, καταχωρηθεῖσα ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 853. Εἰς τὸ δεύτερον φύλλον ἡ σημείωσις «Περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς Α.Π. ὡς κυριάρχου Βελισσῶν».

3. Ἰωακεῖμ Δημητριάδης 1874-1878. Βλ. Ἄθ. Ἀγγελοπούλου, ἔ.α., σ. 119.

4. Ἀναφέρεται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωακεῖμ ἀπαντητικὴν εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν ἐπιστολὴν ἀπὸ Ἀπριλίου 1876 περὶ τῆς ἐποπτείας τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν.

5. Τὸ Βεζυρικὸν Διάταγμα ἐν πρωτοτύπῳ καὶ μεταφράσει δὲν εὑρέθη συνημμένον εἰς τὸ παρὸν Πατριαρχικὸν Γράμμα.

6. Ἀκολουθεῖ ἡ ὑπογραφή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Βλ. εἰκ. 2.

Εἰκ. 1. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς
περὶ τῆς ἑλληνοορθόδοξου κοινότητος Βελεσῶν
(βλ. σχετικῶς εἰς Παράρτημα ὑπ' ἀριθμ. 1)

Βελεσσά τῇ 21 Μαρτίου, 78¹Ἐξοχώτατε Κύριε Γ.Α. Βόγα²,

Τὴν ἀπὸ 11 τοῦ τρέχοντος σταλείσαν ἐπιστολὴν σας, πρὸς τὸν Ἀδελφόν μου Πανταζῆν μοι ἐνεχειρίσθη μέσω Κου Πάνζιου Βόγα, ἰδὼν ὅτι θέλετε μίαν περιγραφὴν τῆς Ἐπαρχίας Βελεσσοῦ, τοῦ πληθυσμοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς.

5

Κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔρευναν ὅπου ἔκαμα ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς κυβερνήσεως, συμποσοῦται

Πληθυσμὸς ἐντὸς τῆς πολιτείας	Ἵθωμανοὶ	Χριστιανοὶ	
	ἄρρενες	ἄρρενες	
	2.342	5.420	10
Πληθυσμὸς ἐντὸς τῆς περιφερείας	5.157	12.129	
	7.499	17.549	

Ἐννοεῖται ὅτι ἐντὸς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πολιτείας τὸ ἐν ἕκτον εἶναι Ἑλληνοβλαχοὶ οἱ δὲ ἐπόλοιποι βούλγαροι.

Ἡ περιφέρεια δηλ. ὁ Καζάς μας σύγκειται ἀπὸ 102 χωριά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 25 εἶνε τούρκικα, τὰ λοιπὰ χριστιανικά, ὁμιλοῦσι τὴν Βουλγαρικὴν, ἔχοντα καὶ Ἐκκλησίας, ἐξαιρουμένων 10 χωρίων ἅτινα Ἐκκλησίας δὲν ἔχουσι εἰς Βασίλοσιλο³, Ἀραόβιτς⁴ καὶ Μπογομήλα⁵ ὑπάρχουσι σχολεῖα διατηρούμενα ὑπὸ τὴν Σερβικὴν Προπαγάνδαν, τῶν λοιπῶν χωρίων οἱ κάτοικοι εἶνε ἀμαθέστατοι καὶ δουλοπάροικοι, πολλοὶ ὀλίγιστοι εὐρίσκονται κάτοχοι γαιῶν ταῦτα ἐν συντόμῳ περὶ τῆς περιφερείας.

20

Ἡ Ἐπαρχία Βελεσσοῦ ἔχει δύο βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ ἐν Παρθεναγωγείῳ, ἐν Σχολεῖον Ἑλληνικὸν καὶ ἐν Ἀλληλοδιδασκτικὸν καὶ ἐν Νηπιαγωγείῳ διατηρούμενον ὑπὸ τῆς Ἑλληνοβλαχικῆς κοινότητος...

Μένω δ' ὄλος ὑμέτερος

25

P. Δ. Βόγας

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φακελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1058.

2. Ἡ οἰκογένεια Βόγα ἔλκει τὴν καταγωγὴν τῆς ἀπὸ τὴν Μοσχόπολιν ἐκεῖθεν μετηνάστευσεν εἰς Μοναστήριον, ὅθεν κλάδοι αὐτῆς προωθήθησαν μέχρι Βελεσσοῦ καὶ Θεσσαλονίκης. Ἐκ Μοναστηρίου καὶ Βελεσσῶν, μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους, ἡ οἰκογένεια αὕτη προσέφυγε τελικῶς εἰς Θεσσαλονικὴν καὶ Φλώριναν, ὅπου μέχρι σήμερον ἐπιζοῦν ἀπόγονοί τῆς. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος τόσον ἐν Μοναστηρίῳ, ὅσον καὶ ἐν Θεσσαλονικῇ καὶ Βελεσσοῖς διέπρεψαν γόνοι τῆς οἰκογενείας Βόγα, ἐν οἷς ὁ Κίμων Βόγας καὶ ὁ Γεώργιος Βόγας ἐν Θεσσαλονικῇ καὶ ὁ Δημήτριος Βόγας ἱερεὺς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν, περὶ τοῦ ὁποῦ εἰδικὸς γίνεται λόγος εἰς τὴν παρούσαν μελέτην.

3. Bachino-Selo.

4. Oraovetz.

5. Bogomila.

Παναγιώτατε!¹

Ἡ ἐν Βελισσῶ Ἑλληνικὴ κοινότης, ἧς θεῖω ἐλέει Ἀρχιερατικῶς προΐσταμαι, πανταχόθεν καταπιεζομένη καὶ τὰ μύρια ὑποστᾶσα ἀπὸ τοῦ σχίσματος καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν συνοικούντων αὐτῇ Βουλγάρων, οἵτινες τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου χρώμενοι ἀφήρουν παρ' αὐτῆς ἕκτοτε καὶ τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς ἱερὰ καταστήματα, ἀντιστᾶσα δὲ ἐπὶ τοσαῦτα ἤδη ἔτη τὸν ὀρμητικὸν τοῦτον χεῖμαρρον διετήρησεν ἀλώβητον τὴν τε Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῆς· πρὸς ταῦτα δὲ πάντα ἐδέησεν ἵνα ὑποστῇ θυσίας βαρυτάτας πρὸς ἀνέγερσιν ναοῦ ἐπιστεγασθέντος ἤδη, προὐνόησε δὲ ἐπίσης καὶ πρὸς ἀνέγερσιν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων, διότι, ὡς γνωστόν, ἕνεκ τῶν δύο τούτων πνευματικῶν φάρων ἀδύνατός ἐστιν ἡ διατήρησις τῆς τε Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ τῶν τέκνων αὐτῆς.

Καὶ δὴ πρὸς ἀνέγερσιν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐξέδοτο λαχεῖον ἀπὸ ἑξ χιλ. ἀριθμῶν ὧν δύο περίπου χιλιάδας ἐξεποίησεν ἢ μικρὰ καὶ μικροσκοπικὴ αὕτη κοινότης μετὰ τῶν συνοίκων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐνταῦθα· διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ φιλομούσους καὶ φιλογενεῖς, ἵνα συντελέσωσιν ὡς ἕκαστος βούλεται πρὸς ἐκποίησιν ὑπολειφθέντων διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, καὶ εὐδώσιν τοῦ ἐθνικοῦ ἅμα τε καὶ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ δὴν ἐπιδιώκει ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀποστέλλει αὐτόσε ἀναθημένη (ἀριθ. λαχ. 500) τὴν φροντίδα τῆς ἐκποίησεως τούτων πρὸς τὴν Δεσποσύνην Π. Λογοθέτου δυναμένης ὡς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεώς της νὰ διοργανίση ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ἐπιλέκτων κυριῶν μελῶν τῆς αὐτόσε ὑψηλῆς περιοπῆς, παρακαλοῦσα ἅμα θερμοτάτα καὶ τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα² ὅπως εὐδοκήσῃ ἐν τῇ βαθείᾳ φιλομουσίᾳ Αὐτῆς νὰ ὑποκαύσῃ τὸν τε ζῆλον τῆς ἐν λόγῳ κυρίας καὶ τῶν λοιπῶν αὐτόσε ὁμογενῶν, βεβαία οὖσα ὅτι τὰ μάλιστα θέλει εὐεργετῆ τὴν πτωχὴν ταύτην κοινότητα Βελισσοῦ ἐμμένουσαν ἀκραδάντως εἰς τὰ πάτρια, καίτοι πανταχόθεν πολεμουμένην.

Ἐν τέλει δὲ ἀναμένων εὐχάριστον ἀπάντησιν Αὐτῆς διὰ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ κυρίου Μ. Τσεκερδέκη³ καὶ Σας διατελῶ.

Ἐν Βελισσῶ τῇ 8 Φεβρουαρίου
1883

Τῆς Ὑμετέρας σεπτῆς μοι Παναγιότητος,
Ταπεινὸς ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφὸς καὶ πρόθυμος τοῖς ὀφισμοῖς
† ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος⁴

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1061.
2. Καλλίνικος Φωτιάδης, 1878-1884. Βλ. Ἄθ. Ἀγγελοπούλου, ἔ.α., σ. 119.
3. Μιχαὴλ Τσεκερδέκης, μέλος τῆς ἐφοροδημογεροντίας τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελισσῶν ἀπὸ τοῦ 1878 κ.έ.
4. Δεβρῶν Ἄνθιμος (πρῶην Δρυϊνουπόλεως καὶ Δεβρῶν) 1880-1887. Πρῶτος μητρο-

5

Περисπούδαστέ μοι καὶ Σεβάσμιε ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀδελφέ¹.

Ἡ πόλις Κιοπρουλοῦ² (Βελισσά) κατοικεῖται ὑπὸ Ὀθωμανῶν, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς 120 οἰκίας ὡς ἔγγιστα καὶ οἷτινες πρὸ διακοσίων ἐτῶν τυγχάνουσι ἀποικοὶ ἐκ τῆς πόλεως Μοσχοπόλεως ἢ Βοσκοπόλεως ἐνταῦθα σκηνώσαντες.

Ἐξ αὐτῶν ὁ Κώστας Μάσου³ καὶ Σπύρος Τάχου Ἕλληνες τὸ γένος ἢ ὡς αὐτοὶ οὗτοι ἀποκαλοῦνται ἑλληνόβλαχοι, ἀπὸ τινος καιροῦ ἐξαπατήσαντες

Εἰκ. 3. Σφραγίδες μητροπόλεως Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ καὶ ἑλληνικῶν σχολείων Βελεσσῶν

πολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως εἰς τὴν Δεβρῶν καὶ τῆς ἐπαρχίας Βελεσσῶν, κατ' Ἰούνιον τοῦ 1880, μετατεθεὶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1887 εἰς μητρόπολιν Ἑλασσόνος· τὸν διεδέχθη ὁ ἀπὸ Δαφνουσίας Μεθόδιος Παπᾶ Ἐμμανουήλ (1887-1891) βλ. ΑΟΠ, Κ., ΕΖ', σ. 237, 340 καὶ 409. βλ. σφραγίδας ἐν εἰκ. 3.

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1089.

2. Κιοπρουλοῦ ἢ Κιοπρουλοῦ ἢ Κιοπρουλη̇ τουρκ. Köprülü (ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως Köprü=γέφυρα) σημαίνει «Γεφυρούπολιν», ἐπειδὴ προφανῶς τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως χωρισμένα ἀπὸ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἐπικοινωνοῦν διὰ γεφύρας. βλ. Π. Β. Μ ε λ ι τ ο π ο ὕ λ ο υ, Λεξικὸν τουρκο-ελληνικόν, Κωνσταντινούπολις 1934, σ. 230, 589.

3. Κωνσταντῖνος Νικολάου Μάσσιου (1829-1905), πατὴρ 4 τέκνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Πέτρος καὶ Παντελῆς, ἔμπορος γεωργικῶν καὶ βιοτεχνικῶν εἰδῶν εἰς Βελεσσά. Ὁ δεῦτερος υἱὸς τοῦ Παντελῆς, περατώσας τὸ ρουμανικὸν γυμνάσιον Θεσσαλονίκης καὶ τυχὼν ὑποτροφίας τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Παρίσιους μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων προσελήφθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου ὑγιεινῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Συνδεθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Τάκη καὶ Ἀποστόλη Μαργαρίτη, ὑπῆρξεν ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν πρωτεύουσαν διὰ τὰς περιοχὰς Βελεσσῶν, Σκοπίων καὶ Κουμανόβου, εἰς τὰς ὁποίας ἔδρα, κατόπιν ὀδηγῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ὁ Κωνσταντῖνος Μάσσιου, ἀρχηγὸς τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας εἰς Βελεσσά. Τὸ ἐμπορικὸν ἀρχεῖον Μάσσιου ἐξ 118 βιβλίων καὶ 16 κυτίων ἐγγράφων φυλάσσεται ἀπὸ τοῦ 1958 εἰς τὸ κρατικὸν ἀρχεῖον Σκοπίων. βλ. σχετικῶς, R. Kirjзовски, Arhivskiot fond na Bračata Petro i Panteli Maso od Veles 1852-1922 (=Ἡ ἀρχεῖακὴ μενὰς τῶν ἀδελφῶν Πέτρου καὶ Παντελῆ Μάσσιου ἀπὸ τὰ Βελεσσά 1852-1922), «Glasnik» Ἰνστιτούτου Σκοπίων 1 (1966) 185-188.

εἰκάδα τινὰ χριστιανῶν, ἄλλους μὲν δόλω ἄλλους δὲ χρήμασιν, ἔλαβον τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐξαιτούμενοι, ἵνα ἀνοίξωσι ῥουμμονικὴν Σχολὴν ἐν Βελισσοῖς
 10 ἐπέδωκαν δ' ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Θεσσαλονίκης ζητοῦντες, ὅπως τοῖς δοθῇ ἡ ἄδεια.

Ἄν καὶ πέποιθα ὅτι ὁ ὀξυδερκῆς, περίνοος καὶ φιλοδίκαιος Γενικός Διοικητής θέλει ἀπορρίψει τὴν παράλογον καὶ παράνομον αἴτησίν των, οὐχ ἤττον ὅμως σπεύδω νὰ παρακαλέσω θερμῶς τὴν Ὑμετ. Σεβασμιότητα¹, ἵνα
 15 ἐν καιρῷ καταλλήλῳ καὶ ἀρμόδιως διαφωτίσῃ προσηκόντως τὴν Α. Ἐξοχ. τὸν Γενικὸν Διοικητὴν περὶ τῆς δολιότητος καὶ μοχθηρίας τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ὑπὸ καταθονίων σκοπῶν ὀρμώμενοι οὐδὲν ἄλλο σκοποῦσιν εἰμὴ νὰ παράσχωσι πράγματα τῇ Σ. Η. Κυβερνήσει καὶ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ καὶ κατορθώσῃ νὰ ματαιώσῃ τὰ μοχθηρὰ ταῦτα σχέδια τῶν μισθίων ῥουμμονιστῶν.
 20 Ἐλπίζω ὅτι θέλω ἔχει ἀπάντησίν της καὶ κατασπαζόμενος Αὐτὴν χεῖλεσιν ἀδελφικοῖς ὑποδιατελῶ.

Ἐν Κιοπρουλῇ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1893.

Τῆς Ὑμετ. Σεβασμιότητος ἀγαπητὸς ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀδελφὸς καὶ ὀλοπρόθυμος
 † Ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος²

6

Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα³.

Διὰ τῆς ταπεινῆς μου ταύτης ἐπιστολῆς θερμῶς ἱκετεύω τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα⁴, ὅπως, ἐπειδὴ κατ' αὐτὰς ἀνεχώρησε διὰ Δίβρας⁵ ὁ Ἀρχιερεὺς μας⁶ καὶ παρήγγειλεν ὁσάκις τὸ καλέσῃ ἢ ἀνάγκη νὰ γράψωμεν πρὸς ὑμᾶς

1. Ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος (1889-1893), παραιτηθεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1893. Βλ. Ἄθ. Ἀγγελοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 119 καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 13 (1893) 41 καὶ 53.

2. Ὁ ἀπὸ Συνάδων Δεβρῶν Ἄνθιμος Πελτέκης (1891-1900), «Μεθοδίου ἐκ τῶν πολλῶν περιπετειῶν τε καὶ θλιβερῶν καὶ τῆς παθούσης ὑγείας παραίτησιν ὑποβαλόντος» 28 Φεβρουαρίου 1891. Βλ. ΑΟΠ., Κ. ΞΖ', σ. 409 καὶ Κ. ΠΙΑ, σ. 48. Βλ. ὑπογραφὰς ἐν εἰκ. 4.

3. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1091.

4. Ὁ ἀπὸ Σισανίου Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893-1903), διαδεχθεὶς τὸν Μάϊον τοῦ 1893 τὸν παρατηθέντα Σωφρόνιον. Βλ. Ἀγγελοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 119 καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 13 (1893) 73.

5. Ἡ ἐπαρχία Δεβρῶν, τῆς ὁποίας ἔδρα ὑπῆρξε τὸ Κίρτσοβον, ὅπου ἑλληνικὴ κοινότης. Τὸ Κίρτσοβον συνέχισε νὰ εἶναι ἔδρα τῆς μητροπόλεως Δεβρῶν καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς ἐπαρχίας Βελισσοῦ εἰς τὴν Δεβρῶν τὸ 1880. Ἀπὸ τοῦ 1889, κατόπιν παρακλησεως τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν πρὸς τὸ πατριαρχεῖον, ὅπως ὁ μητροπολίτης των παραμένει «ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ», ἡ ὁποία ἐγένετο δεκτὴ, τὰ Βελεσσᾶ καθιερῶνται ὡς δευτέρα ἔδρα τῆς μητροπόλεως. Βλ. σχετικῶς «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 9 (1889) 138.

6. Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος Πελτέκης (1891-1900).

τὴν παρακατιοῦσαν ὑπόθεσιν λάβητε ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν καὶ ἐνεργήσητε, 5
εἰ δυνατόν, ὅπου δεῖ, δραστηρίως.

Πρὸ δύο περιέπου μηνῶν λαοπλάνος τις καὶ ἀγύρτης καλούμενος Κωνσταν-
τῖνος Μάσσιου, ἄλλοτε μὲν ἀνήκων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἡμῶν Κοινότητα,
ἀπὸ τινων δὲ ἐτῶν εἰς τὴν τῶν βουλγάρων δι' ἀναφορᾶς ἐζήτησε παρὰ τῆς ἐδῶ
Κυβερνητικῆς ἀρχῆς ἄδειαν περὶ λειτουργίας Ρουμουνικῆς Σχολῆς ὑπ' αὐτοῦ 10

Ἰαν. < Ἀποβόσκην Βελεσσῶν 2ῆ 8 Ἰανουαρίου 1890.

Κωνσταντῖνος Μάσσιου

ἀποβόσκην Βελεσσῶν 2ῆ 8 Ἰανουαρίου 1890.

ἀγαπητοὶ ἐν αὐτῷ ἀδελφοὶ
καὶ προεδροὶ

+ Ὁ Δεβρῶν καὶ Μεθοδίου Ἀνθίμου

Εἰκ. 4. Ὑπογραφαὶ μητροπολιτῶν Δεβρῶν καὶ Βελεσσῶν
Μεθοδίου (1887-1891) καὶ Ἀνθίμου (1891-1900)

διατηρηθησομένης, διαβεβαιῶν ἅμα ὅτι εὐρίσκονται ἐν Βελεσσοῖς 485 κάτοικοι
Ρουμοῦνοι. Ἀλλὰ τῇ δικαίᾳ ἐνστάσει τοῦ Ἀρχιερέως ἡμῶν, εἰπόντος ὅτι ὁ
ἄνθρωπος οὗτος εἶνε ταραξίας καὶ κατάχρεος εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον καὶ ὅτι
μέχρι σήμερον τοιαύτη γλῶσσα οὐτ' ἐζητήθη οὐτ' ἐδιδάχθη ἐδῶ, ἀπεφάσισε 15
τὸ συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐπάρχου Χιβζῆ Βέη, ὅπως ἡ ἀναφορὰ
ἐπιστραφῆ, παρατηρήσαν αὐτῷ ὅτι οὐδέποτε τοιαύτη Σχολὴ ἀνοιχθήσεται.

Ἐπειδὴ δ' οἰκτρῶς ἀπέτυχε καὶ οὕτω καταφρονητικῶς ἀπερρίφθη, ἐπε-
χείρησεν, ὅπως παρὰ τῆς Νομαρχίας λάβῃ τοιαύτην ἄδειαν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ
πρὸ τινων ἡμερῶν, ἀπόντος τοῦ Ἐπάρχου ἡμῶν, δι' ἀναφορᾶς ἐζήτησε παρὰ

20 τοῦ Ἐπιτρόπου Μάλ Μουδουρή¹ πιστοποιητικὸν ἔγγραφον ὅτι εἶνε ἐντιμος πολίτης καὶ οὐδέποτε καταδικασθεὶς εἰς ποινὴν ἢ τζεναέτ², ὅπερ καὶ τῷ ἐδόθη ὑπογεγραμμένον παρ' ὄλων πλὴν ἐμοῦ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου. Οὗτο δὲ ἐφωδισμένος ὢν χθὲς ἀνεχώρησε διὰ Θεσσαλονίκην μετὰ τινος Ρουμνο-διδασκάλου ἐκ Κρουσόβου ὁρμωμένου.

25 Ἡ διαβεβαίωσις του ὅτι εὐρίσκονται ἐδῶ 485 κάτοικοι Ρουμουνοὶ εἶνε ὄλως ἀνυπόστατος καὶ ψευδής, διότι μέχρι σήμερον οὐδεὶς ἀνεφάνη τοιοῦτος οὔτε ἐπισήμως οὔτε ἀνεπισήμως ἀλλ' αὐτὸς διακηρύττει ὅτι ἔχει ὄπαδους 10-15 οἷτινες εἶνε ἔλεινοί, ἀξιοδάκρυτοι καὶ ὑπὸ τῆς Κοινότητος διατηρούμενοι.

Ταῦτα γνωρίζων Ὑμῖν, Σεβασμιώτατε Ἱεράρχα, ἐμπιστευτικῶς ἐξ ὀνόματος συμπάσης τῆς ἐδῶ Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τῆς πάντοθεν ὑπὸ παν-
30 τοίων καὶ λάβρων κατατροχόμενης προπαγανδῶν, θερμῶς ἐκλιπαρῶ Ὑμᾶς, ὅπως πράξῃτε τὰς δεούσας ἐνστάσεις καὶ ἐνδείξεις παρὰ τε Μοαρίφη³ καὶ Νομάρχη καὶ τέλος πᾶν τὸ ἐφ' ὑμῖν ποιήσῃτε πρὸς ματαίωσιν τοῦ μολυσμα-
40 τικοῦ τούτου νοσήματος καὶ ἀποσόβῃσιν τοῦ δηλητηριώδους ἀποκνήματος τῆς ἐχίδνης ταύτης.

Ἐπὶ τούτοις ἀναμένων ἀπάντησιν περὶ τῶν συμβησομένων διατελῶ βαθυ-σεβάστως κατασπαζόμενος τὴν χαριτόβρυτον Ὑμῶν δεξιάν.

Ἐν Βελεσσοῖς τῇ 27ῃ Μαΐου 1893.

Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος

Τέκνον ἐν Χριστῷ

πνευματικὸν καὶ πειθήνιον

Οἰκονόμος Π. Δημήτριος⁴

40

7

Παναγιώτατε⁵.

Ὁ ἐν Βελισσοῖς ἐπίτροπός μου Οἰκονόμος παπᾶ Δημήτριος ἀπὸ 2 Ἰου-
λίου μοι γράφει ὅτι ἀπὸ πολλοῦ καταγινόμενος νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἱουμανι-
5 σμὸν μεταξὺ τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Κοινότητος, Κωστής Μάσσιου, μι-
σθωτὸν ὄργανον τῆς ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν ἱουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ὁ ἴδιος
λαοπλάνος καὶ κατάχρεος ὢν τῷ ταμείῳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῷ ἔξω κόσμῳ
κατώρθωσεν, ἵνα προκαλέσῃ Ἰστηλάμη⁶ τοῦ Βαλῆ πασᾶ Θεσσαλονίκης, δι'

1. Μάλ Μουδουρή=οικονομικὸς ἔφορος.

2. Τζεναέτι=ἔγκλημα.

3. Μοαρίφης=ἐκπαιδευτικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἡγέτης.

4. Οἰκονόμος Παπᾶ Δημήτριος Βόγας. Βλ. τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθμ. 1 καὶ 3 καὶ τὰς σ. 146-147.

5. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1094.

6. Ἰστιλάμη=γραπτὴ ἐπερώτησις.

οὐδ' ἐξήταζεν ἐὰν ἡ ἀνοιξίς ὀουμανικῆς Σχολῆς εἶνε ἐπιβλαβῆς εἰς τὴν Κυβέρ-
νησιν, ἢ θὰ ἐπιφέρῃ ταραχάς, σκάνδαλα καὶ σχίσμα εἰς τὸν λαόν. Ἐπὶ τὸ
Διοικητικὸν Συμβούλιον, βούλγαροί τε καὶ ὀθωμανοὶ καὶ ὁ Διοικητὴς ὁμοθυ-
μαδὸν ἀπεφάσισαν νὰ ἀπαντήσωσιν ὅτι ἡ ἀνοιξίς τοιαύτης Σχολῆς δὲν εἶναι
οὐδόλως βλαβερά ἀλλὰ μᾶλλον ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος, καθότι ἡμεῖς γνω-
ρίζομεν ἐδῶ μόνον Βλαχικὸν μαχαλᾶν¹, ἐκτὸς ἐμοῦ διαμαρτυρηθέντος ἐντόνως
κατὰ τῆς στρεβλῆς καὶ ἀδίκου ταύτης ἀποφάσεως. Δυστυχῶς ὅμως οὐδόλως
εἰσηκούσθην διὰ τοῦτο ἡραγκάσθην νὰ στείλω πρὸς τὸν Ἅγιον Θεσσαλονίκης²
ἐπιστολὴν ἐκθετικὴν τῶν συμβάντων καὶ παρακλητικὴν ἅμα ὅπως ἐνεργήσῃ
ὅπου δεῖ).

Ταῦτα γράφων πρὸς τὴν Ἑμετ. Παναγιότητα, συνιστῶ θερμοῦς τῇ Α.
Παναγιότητι τὸν εἰρημένον ἐπίτροπόν μου Οἰκονόμον Παπᾶ Δημήτριον μετὰ
τῆς παρακλήσεως, ὅπως δέχεται ἡ Ἑμετ. Παναγιότης τὰς ἐπιστολάς του καὶ
παρέχῃ τὴν πολύτιμον Αὐτῆς ἀρωγὴν καὶ προστασίαν εἰς τὸν εἰρημένον Οἰκο-
νόμον, ὑπὲρ τοῦ ἔθνικοῦ τούτου ἀγῶνος. Πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν Νομάρ-
χην Θεσσαλονίκης περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἔγραφα εἰς τὰς 13 Ἰουνίου καὶ
σήμερον δὲ ταχυδρομικῶς, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Ἰουλίου στέλλω ἐπι-
στολὴν περιέχουσαν ἐγκλειστον καὶ ἀντίγραφον ἀναφορᾶς τοῦ ἐν Βελισσοῖς
ἐπιτρόπου μου, δοθείσης τῷ Καϊμακάμη Κιοπρουλῆ, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς
ὁποίας θέλει κατανοήσῃ ἡ Α. Ἐξοχότης, ὁποῖος τις εἶναι ὁ λαοπλάνος Κωστής
Μάσσιον καὶ ὁποῖους καταθρονίους καὶ ἐπιβλαβεῖς σκοποὺς τρέφει διὰ τὸ
ἔθνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα Βελισσοῦ καὶ τὴν Σ. Κυβέρνησιν ὁ τοιοῦ-
τος ὡς δόλιος καὶ ταραξίας εἶναι ἄξιος μᾶλλον ἐξορίας παρὰ προνομίων.

Παρακαλῶ δὲ τὴν Ἑμετ. Παναγιότητα, ὅπως εὐαρεστουμένη ποιήσῃ ἐν
καταλλήλῳ στιγμῇ τὰς δεούσας παραστάσεις πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα καὶ
κατορθώσῃ, ἵνα ἀποσοβηθῇ ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος τῇ ὀρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ
Κοινότητι Βελισσοῦ, ἣτις ἔσεται ἀείποτε εὐγνώμων πρὸς τὴν Ἑμετ. Θ. Πα-
ναγιότητα.

Ἐν τούτοις κατασπαζόμενος Αὐτὴν ἐν φιλήματι ἀγίῳ ὑποδιατελῶ μετ'
ἀφοσιώσεως.

Ἐν Κιοτζόβῳ³ τῇ 10ῃ Ἰουλίου 1893.

1. Ἡ ἑλληνοβλαχικὴ κοινότης Βελεσσῶν ἦτο συγκεντρωμένη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
εἰς ἰδίαν περιοχὴν ἀποκαλουμένην «Παπᾶρα Μαχαλάς». Βλ. τὴν ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθμ. 8.

2. Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893-1903).

3. Ἐδρα τοῦ ὀμωνύμου καζᾶ μετρεῖς κοινότητες: τὴν μουσουλμανικὴν μετὰ 3.280 κα-
τοίκους, τὴν βουλγαρικὴν μετὰ 800 κατοίκους καὶ τὴν ἑλληνικὴν μετὰ 300 κατοίκους, κατὰ
τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Βλ. Α. Χ α λ κ ι ο π ο ὕ λ ο υ, Ἡ Μακεδονία-ἔθνολογικὴ στα-
τιστικὴ τῶν Βιλαετίων Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, Ἀθήναι 1910, σ. 82. Σ τ. Π α-
π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μα-
κεδονίας κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 152, καὶ

40 Τῆς Ὑμετ. Παναγιότητος
 Ταπεινός ἐν Χριστῶ ἀδελφός καὶ ὀλοπρόθυμος φίλος
 † Ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος¹

Υ.Γ. Τὸ πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα ταχορίον ἐνέκρινα νὰ τὸ ἐσωκλείσω ἐν τῇ
 παρουσίᾳ μου ἀνοικτὸν καὶ ἀφοῦ τὸ ἀναγνώσητε τὸ σφραγίζετε καὶ τὸ ἐπιδίδετε².

† ὁ ἴδιος

8

Παναγιώτατε³.

Μετὰ μεγίστης ψυχικῆς θλίψεως ἀναγγέλλω τῇ Ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ μου
 Παναγιότητι⁴ ὅτι τὸ ἐνταῦθα διοικητικὸν συμβούλιον βασιζόμενον μᾶλλον
 εἰς τὰς στρεβλὰς παραστάσεις τοῦ Κ. Μάσσιου, ἢ εἰς τὴν ἐν τῷ ταχορίῳ μου
 5 ἐκφερομένην ἀλήθειαν, καὶ οὗ ἀντίγραφον ἀπέστειλα πρὸ ἡμερῶν τῇ Ὑμετέρᾳ
 σεβασμίᾳ μου Παναγιότητι⁵, ἀπῆντησεν ἐμοὶ ὅλως τοῦναντίον, ὡς τὸ ἔγκλειστον
 ἀντίγραφον δηλοῖ⁶, ὅτι δηλαδὴ ἅπανα ἡ κοινότης ἡμῶν εἶναι Βλαχικὴ καὶ οὐχὶ
 Ἑλληνικὴ, ὡς ἦτο καὶ εἶναι ἔκπαλαι· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ σήμερον ἐκδί-
 10 δει καὶ ἀπόφασιν, ἣν καὶ ἀποστέλλει τῷ αὐτόθι νομάρχῃ, ἵν' ἀνοιγῶσι τὰ ῥου-
 μανικὰ σχολεῖα. Ἐγὼ μόνος δὲν ἐσφράγισα ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ, ἀναφέρων
 καὶ πάντα τοὺς ἰσχυροὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἔπραξα τοῦτο.

Ἄλλ' ἐπειδὴ πιθανὸν τὸ νομαρχικὸν συμβούλιον βασιζόμενον εἰς τὴν
 ἐκροθμον ταύτην ἀπόφασιν τοῦ ἐνταῦθα διοικητικοῦ συμβουλίου νὰ ἐκδώσῃ
 καὶ αὐτόθι ἀπάντησιν ἐννοϊκὴν ὑπὲρ τῶν ῥουμανιζόντων ἐνταῦθα ἐπὶ ἀτόμων
 15 καὶ καταστρέψῃ ὅλην τὴν ἐνταῦθα Ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον κοινότητα, διὰ τοῦτο
 παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν μοι Παναγιότητα, ἵνα λάβῃ τὰ κατάλληλα
 μέτρα ἁρμοδίως πρὸς παρακώλυσιν τοιοῦτου κινήματος, ὅπερ διαιρέσεις καὶ
 ταραχὰς μόνον θὰ ἐπιφέρει.

Κἀγὼ δὲ τῇ ἐντολῇ τῆς Ὀρθόδοξου Ἑλληνικῆς κοινότητος τὴν ἐρχομένην
 20 Κυριακὴν (1η Αὐγούστου), ἐκτὸς ἐὰν κώλυμά τι ἀνώτερον ἐμποδίσῃ με, θέλω
 κατέλθῃ αὐτόσε, ὅπως ἀσπασθῶ τὴν Ὑμετέραν Σεβασμίαν μοι δεξιὰν καὶ πα-
 ραστήσω Αὐτῇ διὰ ζώσης τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν
 Κοινότητα.

¹ Ἀ θ. Ἀ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα τῆς ἐπαρχίας Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ,
 «Μακεδονικά» 10 (1970) 281, σημ. 4.

1. Ἄνθιμος Πελετέκης (1891-1900).

2. Δὲν εὑρέθη.

3. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φακελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1092.

4. Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893-1903).

5. Δὲν εὑρέθη.

6. Τὸ συνημμένον ἀντίγραφον.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβασμίας μοι Παραγιότητος ἐν Κυρίῳ τέκνον εὐπειθές
καὶ πειθήμιον,

25

Ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Δεβρῶν καὶ
Βελεσσῶ¹

Οἰκονόμος Π. Δημήτριος²

Τῆ 29ῃ Ἰουνίου³ 1893

Ἐν Βελεσσῶ.

30

Ἀντίγραφον.

Τὸ παρὸν τακρίριον τὸ δοθὲν παρὰ τοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Μητροπολίτου ἀνεγνώσαμεν⁴. Ὁ Κωστής Μάσιου ζητεῖ τὴν ἄδειαν εἰς τὴν ἰδίαν του οἰκίαν ἐν Παπάρῃ Μαχαλᾷ⁵, ὅπως συστήσῃ σχολὴν εἰς τὴν ὁποίαν θὰ διδάσκηται ἡ Τουρκικὴ καὶ ἡ Βλαχικὴ. Ἐπειδὴ τῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος τὸ περισσότερον μέρος συνίσταται ἐκ καταγωγῆς Βλαχικῆς καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶναι Βλαχικὴ⁶, ὡς ἐκ τούτου τὸ σχολεῖον τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀνοιγῆ καὶ νὰ διατηρῆται δὲν θὰ φέρῃ κανὲν ἐμπόδιον οὔτε εἰς τὸν τόπον οὔτε εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους (ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν) ἐπίσης δὲ καὶ τὴν θρησκείαν οὐδαμῶς προσβάλλει. Ὅθεν καὶ εἰς τὴν Νομαρχίαν ἀκόμη διὰ μαζβατᾶ⁷ ἐπληροφορήσαμεν τὰ ἄνω. Ὅτι δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐγένετο οὕτω δίδομεν καὶ τὴν παροῦσαν ἀπάντησιν εἰς τὸν Ἐπίτροπον τοῦ Μητροπολίτου⁸.

35

40

9

Παραγιώτατε⁹.

Μετὰ βαθέως ψυχικοῦ ἄλγους ἀναγγέλλομεν τῆ Ὑμετέρα σεβασμία Παραγιότητι¹⁰ ὅτι τὸ ἐνταῦθα διοικητικὸν συμβούλιον ἐξέδοτο ἀπόφασιν ἐννοτικὴν

1. Ἄνθμος Πελέκης (1891-1900).

2. Βλ. τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθμ. 1, 3 καὶ 6.

3. Τῆ 29ῃ Ἰουλίου 1893. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς πρώτης σελίδος ἀναγράφεται: «Ἐλήφθη τῆ 30ῃ Ἰουλίου 1893». Ἡ πληροφορία τοῦ Ἐπιτρόπου πρὸς τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης ὅτι «τὴν ἐρχομένην Κυριακὴν (1ῃν Αὐγούστου) θέλω κατέλθῃ αὐτόσε», ὑπονοεῖ ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐστάλη ὀλίγας μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς 1ῃς Αὐγούστου, δηλ. τὴν 29 Ἰουλίου 1893 καὶ ὄχι τὴν 29 Ἰουνίου, ὅπως ἐκ παραδρομῆς ἐγράφη.

4. Δὲν εὐρέθη.

5. Ἡ ὄνομασία τοῦ συνοικισμοῦ τῆς ἑλληνοβλαχικῆς κοινότητος Βελεσσῶν.

6. Ἡ ἐπίσημος πολιτικὴ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἔναντι τοῦ ἑλληνοβλαχικοῦ στοιχείου πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἡπείρῳ ρουμανικῆς προπαγάνδας.

7. Μαζβατᾶς=ἐπικυρωμένον Πρακτικόν.

8. Ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος Οἰκονόμος Παπᾶ Δημήτριος, ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσῶν.

9. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1095.

10. Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893-1903).

ὑπὲρ τῆς αἰτήσεως τοῦ Κ. Μάσιου καὶ τῶν ἑπτὰ αὐτοῦ ὁπαδῶν, νὰ ἀνοιγῇ
 5 δηλονότι καὶ διατηρῆται ῥουμουνικὴ σχολὴ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ κατὰ
 τὴν ἀπόφασιν οὐδόλως φέρει ἐμπόδιον οὔτε εἰς τὸν τόπον, οὐδὲ ὑπὸ πολιτικὴν
 ἔποψιν εἶναι ἐπιζήμιον, καὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀπέστειλε πρὸς τὴν αὐτόθι
 νομαρχίαν διὰ τὰ περαιτέρω. Οὐδόλως δ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὸ τακίρι τοῦ ἡμε-
 10 τέρου ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου κατὰ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ Κ. Μάσιου, ἥτις
 πραγματοποιουμένη πολλὰ τὰ δευρὰ θὰ ἐπέφευρεν εἰς τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον
 ἑλληνικὴν κοινότητα, ταραχάς, σκάνδαλα, διαιρέσεις καὶ ἐμφυλίους σπαραγμοὺς.

Διὰ ταῦτα ἐλλείποντος τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν Μητροπολίτου¹ εἰς περιοδείαν
 ἢ κοινότης ἡμῶν ἐνέκρινεν ἵνα ἀποστείλῃ αὐτόσε τὸν Ἐπίτροπον αὐτοῦ Οἰκο-
 νόμον Δημήτριον², ἵνα τῇ προστασίᾳ καὶ ἀρωγῇ τῆς Ἑμετέρας Σεβασμίας
 15 Παναγιότητος προβῇ εἰς τὰ κατάλληλα μέτρα, ὅπου δεῖ πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ
 ἐπαπειλοῦντος ἡμῶς κινδύνου. Ἴνα δὲ διαφωτισθῇ ἡ Ἑμετέρα σεβασμία Πα-
 ναγιότης ὡς ἔχουσι τὰ τῆς κοινότητος ἡμῶν λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἀνα-
 φοράν³, ἣν ἐπεδώκαμεν πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἱερὰν Μητροπόλιν μετὰ τῶν ὑπο-
 γραφῶν ἀπάσης τῆς κοινότητος, πλὴν ἑπτὰ ἀτόμων ἀκολουθούντων ὡς μὴ
 20 ὄφειλε τὰς στρεβλὰς ἰδέας τοῦ Κ. Μάσιου.

Παρακαλοῦμεν λοιπὸν θερμῶς τὴν ὑμετέραν σεβασμίαν Παναγιότητα
 νὰ προστατεύσῃ παρὰ τῇ αὐτόθι σεβαστῇ ἀρχῇ τὸν ὑμέτερον ἀντιπρόσωπον καὶ
 τὰ δίκαια ἡμῶν, καὶ ἐπειδὴ ὁ οἰκονόμος δὲν δύναται νὰ μείνῃ αὐτόθι πλεῖον
 τῶν τριῶν ἡμερῶν, διότι δὲν ἔχομεν ἕτερον ἱερέα, εἰ δυνατὸν νὰ ἀναλάβῃ τὴν
 25 ὑπόθεσιν ταύτην ἡ Ἑμετέρα Σεβασμία Παναγιότης καὶ διεκπεραιώσῃ αὐτὴν
 δεόντως.

Ἐγνωμονοῦσα ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος Ἑλληνικὴ κοινότης ἐκ τῶν προτέ-
 ρων ἐπὶ τῇ ἀποτελεσματικῇ ἐργασίᾳ ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως, τῇ Ἑμετέρᾳ σεβα-
 σμίᾳ Παναγιότητι ὑποσημειοῦται μετ' ἀπείρου σεβασμοῦ καὶ ὑπολήψεως
 30 βαθείας.

Ἐν Βελεσσοῦ τῇ 1ῃ Ἀυγούστου 1893.

Ἡ ἐφοροδημογεροντία Βελεσσοῦ⁴.

1. Ἄνθιμος Πελετέκης (1891-1900).

2. Δημήτριος Βόγας, ἱερατικῶς προϊστάμενος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Βελεσσοῦν.

3. Δὲν εὐρέθη.

4. Ὑπογράφουν: I. M. Βόγας, X. I. Διδασκάλου, M. Τσεκερδέκης, Ἀντώνιος Γ. Σο-
 φιανός, A. Δ. Βελίδης, Διαμαντῆς Γ. Γκίρμα. Εἰς ἄλλα κοινοτικά ἔγγραφα μνημονεύονται
 καὶ οἱ κάτωθι: Δ. A. Σακελλαρίδης, Θεοδόσιος Γκίρμα, Θεόδωρος Π. Σάρρου, Δημήτριος
 A., Νάστου, Θεοδόσιος E. Δότηζου, N. Γ. Σοφιανός καὶ Γεώργιος K. Στογιάννου. Βλ. σφρα-
 γίδα καὶ ὑπογραφὰς ἐν εἰκ. 5.

Σεβάσμιε ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφέ.¹

Γνωστὸν τυγχάνει τῇ Ὑμετ. Σεβασμιότητι² ὅτι ἐλαχίστη μερὶς τῆς ἐνταῦθα ἑλληνικῆς Κοινότητος, πρωτοστατοῦντος τοῦ Κωστῆ Μάσσιου, ἐνήργησε, ἵνα δοθῇ αὐτῶ Κυβερνητικῆ ἄδεια, ὅπως ἀνοίξη ῥουμονικὴν σχολὴν τῇ προηγουμένη ἀποφάσει (μαζβατᾶ) τοῦ ἐνταῦθα διοικητικοῦ συμβουλίου. 5
Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόφασις αὕτη εἶναι λίαν μεροληπτικὴ καὶ ἄδικος, ὡς καὶ ἡ Ὑμετ. Σεβασμιότης θέλει κατανοήσῃ ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ἀντιγράφου³, διὰ τοῦτο ἡραγκάσθη νὰ διαμαρτυρηθῶ κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδίκου ἀποφάσεως, ἐπαφίνων ὅλας τὰς τυχὸν ἐπισυμβησομένας κακὰς συνεπειὰς εἰς τὸ μέλλον εἰς βάρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Ἀ. Ἐκ. τοῦ Καϊμακάμη Βέη. Τῆς διαμαρτυρήσεώς μου ταύτης ἐν ἀντίγραφον στέλλω σήμερον ταχυδρομικῶς καὶ πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν Νομόρχην Θεσσαλονίκης. 10

Ταῦτα δὲ εἰδοποιῶ τῇ Ὑμετ. Σεβασμιότητι, ἵνα ἢ ἐνήμερος τῆς ὑποθέσεως καὶ εὐκαιρίας δοθείσης ἐνεργήσῃ καταλλήλως τὰ εἰκότα ὄπου δεῖ. Δραττόμενοι δὲ τῆς εὐκαιρίας ταύτης παρακαλῶ νὰ προστατεύσῃ ἡ Ὑμετ. Σεβασμιότης καὶ τὸν αὐτόθι πρὸ πολλοῦ ἐδρισκόμενον Πέτρον Τάσσιου ἐκ πασᾶ Κιότ⁴, ὅστις, ὡς γνωστὸν, παραλαβὼν ἐντεῦθεν τοὺς ἀπαιτουμένους μαζβατάδες μετέβη εἰς Θεσσαλονικὴν, ὅπως λάβῃ Κυβερνητικὴν ἄδειαν ἵνα ἀνοίξη σερβικὴν σχολὴν ἐν τῷ χωρίῳ αὐτοῦ πασᾶ-Κιότ. 15

Ἐν τούτοις κατασπαζόμενος Αὐτὴν χεῖλεσιν ἀδελφικοῖς ὑποδιατελῶ. 20

Ἐν Βελισσοῖς τῇ 13ῃ Δεκεμβρίῳ 1893.

Τῆς Ὑμετ. Σεβασμιότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφός

† Ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Ἄνθιμος⁵

Υ.Γ. Ἀντίγραφον τῆς διαμαρτυρήσεως εὑρίσκεται παρὰ τῶ δικηγόρω κ. Γ. 25
Ἄρτω: ἐὰν ἐγκρίνη εὐλόγον, δύναται ἡ Ὑμετ. Σεβασμιότης νὰ ζητήσῃ αὐτό, ὅπως λάβῃ γνώσιν τοῦ περιεχομένου.

† Ὁ ἴδιος

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1100.

2. Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1893-1903).

3. Δὲν εὑρέθη

4. Πασάκιοι: χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βελεσσῶν, εἰς τὸ ὅποιον ἐξεδηλώθη ἔντονος ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Σέρβων καὶ Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ 1890 κ.έ. Εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν αὐτὸν ἡ μητρόπολις Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ ὑπεστήριξεν, ὅσον ἡδύνατο, τοὺς ὀρθοδόξους Σέρβους εἰς τὰ κοινοτικά καὶ ἐκπαιδευτικά αὐτῶν προβλήματα. Βλ. A t h. A n g e l o p o u - l o s, The relations between the Ecumenical Patriarchate and the Church of Serbia during the period 1885-1912, «Balkan Studies» 13, I (1972) 121-122 καὶ 126-127.

5. Ἄνθιμος Πελέκης (1891-1900).

Παναγιώτατε.¹

Γνωστὸν τυγχάνει τῇ Ὑμετ. Παναγιότητι² ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν Βουλγάρων καὶ τῶν ὑπούλων Σερβιζόντων, ἀνεφάνησαν ἐσχάτως καὶ ἕτεροι ἐχθροὶ οἱ ῥομανίζοντες, ὅπως δὲ ἐν Βιτωλίοις καὶ ἀλλαχοῦ, οὕτω καὶ ἐν Βελεσσοῖς ἐνεργήσαντες κατώρθωσαν δι' ἀφθόνου χρήματος ν' ἀγοράσωσι τινὰς διεφθαρμένους ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἡμῶν δώδεκα τὸν ἀριθμὸν καὶ δυνάμει αὐτῶν νὰ δώσωσιν ἀναφορὰν τῇ ἐνταῦθα ὑποδιοικήσει τῇ 6ῃ παρελθόντος Μαρτίου ζητοῦντες μουχτάρην ῥομοῦνον ἄνδρα ἐξωσθέντα ἀπὸ 14ίας τῆς Κοινότητος καὶ μετὰ τῶν σχισματικῶν καταταχθέντα Κωστῆν Μάσσιου³, πατέρα τοῦ παρὰ τῷ αὐτόθι ἐπιθεωρητῇ Παντελῇ Μάσσιου καὶ συγχρόνως προξενήσωσι ταραχὰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ Μ. Πέμπτη, ὅτε ἀποκρουσθέντες ἐπιτηδείως δὲν ἐτόλμησαν διὰ τὸ Μέγα Πάσχα νὰ παρουσιασθῶσιν ἐν Αὐτῇ. Καίτοι δὲ ἀπέτυχον τῆς ἀποπείρας τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τούτοις διὰ τῶν δώδεκα ὑπογραφάντων, ὧν οἱ πέντε εὐρίσκονται μακρὰν τῶν Βελεσσῶν καὶ ὧν τὴν ἐξέλεξιν ἐπισήμως ἐζήτησα, ἥτις καὶ δὲν ἐγένετο, πλησιάζουσι νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ νὰ ἔχωσι ῥομοῦνον Μουχτάρην τὸν προρηθέντα μὲ δώδεκα ὑπογραφὰς καὶ ταύτας ἀμφιβόλους, ὅπως ἐγείρωσιν ἀκολούθως ἀξιώσεις ἐπὶ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Σχολῶν. Καίτοι δὲ καὶ προφορικῶς ἔκαμα τὰς ἀναγκαίας διαμαρτυρίας τῷ ὑποδιοικητῇ περὶ τούτου, ἐν τούτοις δὲν εἰσηκούσθη παρ' αὐτοῦ, ἀγορασθέντος, ὡς φαίνεται.

Περὶ τούτου δὲ γράφας σήμερον εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀποτείνομαι καὶ πρὸς τὴν Ὑμ. Παναγιότητα παρακαλῶ Αὐτὴν θερμῶς, ὅπως εὐαρεστηθεῖσα διενεργήσῃ τὰ δέοντα περὶ τούτου παρὰ τῷ αὐτόθι Χιλμῇ Πασσιᾶ, διότι κατὰ τὸν νόμον, ἵνα μία Κοινότης ἔχη μουχτάρην, πρέπει νὰ ἔχη πενήτηκοντα οἰκογενείας, 25 κοινότης δὲ χωρίον εἴκοσιν οἰκογενείας καὶ ὄχι δώδεκα καὶ μάλιστα ἐν πόλει καὶ ταύτας ἀνεξελέγκτους.

Ἐδελπιστῶν ὅτι ἡ Ὑμ. Παναγιότης θέλει διατάξει νὰ ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος διατελῶ ἀναμένων ἐναγωνίως ἀπάντησιν Αὐτῆς καὶ κατασπάζομαι Αὐτὴν ἐν Κυρίῳ ἀδελφικῶς.

30 Ἐν Βελεσσῶ τῇ 10ῃ Ἀπριλίου 1904

Τῆς Ὑμ. Παναγιότητος

ἀγαπητὸς ἐν Χ(ριστῶ) ἄδελφός καὶ ὀλοπρόθυμος

† ὁ Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολύκαρπος⁴

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, Φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1116.
 2. Ὁ ἀπὸ Νεοκαισαρείας Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος (1903-1910). Βλ. Ἀγγελοπούλου, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι, ἔ.α., σ. 119.
 3. Ὁ προκαλέσας τὸ σχολικὸν ζήτημα κατὰ τὸ 1893.
 4. Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολύκαρπος (κατὰ κόσμον Παναγιώτης) Θεολογίδης (1900-

Παναγιώτατε¹.

Ἐνταῦθα Ἑλληνικὴ κοινότης μέγαν εἶχε πόθον νὰ ἔχη σχολὴν Ἑλληνικὴν, ἐν ἣ τὰ τέκνα αὐτῆς ἐκπαιδεύονται ἑλληνοπρεπῶς. Εὐτυχῶς δὲ ὁ πόθος αὐτῆς ἐξεπληρώθη, ἀνοιχθείσης Ἑλληνικῆς Σχολῆς ἀπὸ δύο ἐτῶν². Μὴ ἔχουσα ὁμῶς αὐτὴ οἰκίμα κατάλληλον διὰ σχολὴν, ἠναγκάσθη νὰ ἐνοικιάσῃ πρὸς τοῦτο βουλγαρικὴν τινα οἰκίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οἰκοδεσπότης τῆς οἰκίας ἀρνεῖται νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν τῇ Ἑλληνικῇ κοινότητι καὶ διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὑπὸ ἐνοίκιον καὶ ἐπειδὴ, ἄλλης οἰκίας μὴ ὑπαρχούσης, θὰ ἐκλείετο ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ ἀφένκτως, διὰ τοῦτο αὐτὴ ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ Σχολὴν παραπλεύρως τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως δι' ἐράνων. Γενομένης δὲ συνδρομῆς, συνηθροίσθη μὲν οὐκ εὐ-

5

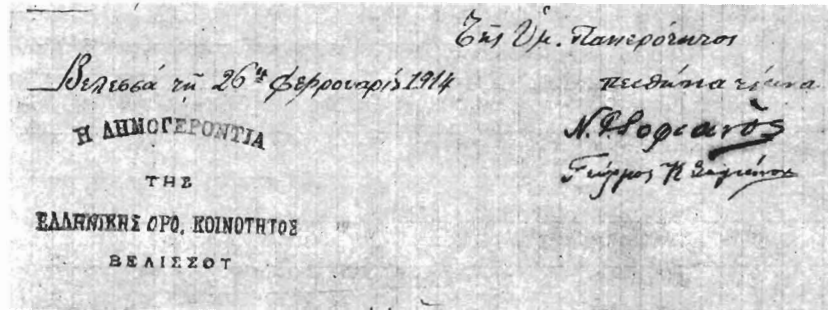
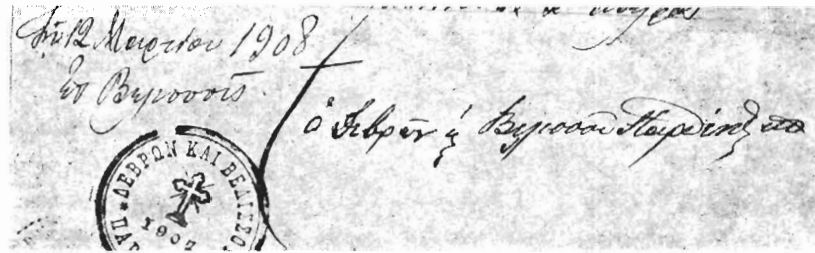
10

1907), «Ἀνθίμου παραίτησιν οἰκειοθελῆ ὑποβαλόντος τῇ Ἐκκλησίᾳ» 3 Φεβρουαρίου 1900 (ΑΟΠ, Κ. ΠΙΑ', σ. 48 καὶ 160). Κατήγετο ἐκ Πρεβέστης (σημ. Παλαικόμης) Δράμας. Τὸ 1880 ἐκάρη μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν Τιμίου Προδρόμου Σερρῶν, τὸ 1891 ἀπεφοίτησε τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, τὸ 1895 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ ἕν ἔτος εἰς Βελιγράδι πρὸς ἐκμάθησιν τῆς σερβικῆς, τὸ 1897 ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος καὶ ἀμέσως ἀρχιμανδριτῆς, διατελέσας προϊστάμενος διαφόρων ναῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1900 ἐξελέγη μητροπολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης προσέφερον ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας ὑπηρεσίας εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας Βελεσσῶν καὶ κυρίως τοῦ Κιρτσόβου, ὅπου ὠργάνωσε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον διοικητικῶς, ἐκκλησιαστικῶς καὶ ἐκπαιδευτικῶς μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ὠργάνωσαν δύο δολοφονικὰς ἐναντίον του ἀποπειράς· κατὰ τὴν δευτέραν, ἀντ' αὐτοῦ, ἐφονεύθη ὁ ἱερεὺς τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Κιρτσόβου. Κατόπιν τούτου, ἀπεσύρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διαδεχθεὶς τοῦτον ὁ ἀπὸ Πολυανῆς Παρθένιος «Πολυκάρπου παραίτησιν οἰκειοθελῆ ὑποβαλόντος τῇ Ἐκκλησίᾳ» 3 Μαρτίου 1907 (ΑΟΠ, Κ. ΠΙΑ', σ. 160). (βλ. εἰκ. 5) Ἀπέθανε τὴν 14 Ἰουλίου 1919 (βλ. εἰκ. 6). Ἐπιζῶντες μέχρι σήμερον συγγενεῖς του εἶναι οἱ: Χριστόδωρος καὶ Ἰωάννης Ἀθανασίου Θεολογίδης, ἀμφότεροι ἀνεψιοὶ ἐκ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Πολυκάρπου. Ὁ Φιλίππιδης, Τὸ Φιρμιλιάνειον ζήτημα, σ. 60-61, διατυπώνει τὴν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Πολύκαρπος εἰς τὴν διαμάχην μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Σέρβων εἰς τὰ Βελεσσά (1902) ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Σέρβων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ Πολύκαρπος, ἀκολουθῶν συγκεκριμένην πατριαρχικὴν ἐντολήν, ὑπεστήριζε παντοιοτρόπως τοὺς ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Σέρβους τῆς ἐπαρχίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κατὰ τῶν βουλγάρων Ἐξαρχικῶν. Περί Πολυκάρπου Θεολογίδη βλ. σχετικῶς εἰς «Ὁρθοδοξίαν» 1958, σ. 412, «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Ἡμερολόγιον Ὁ Φάρος τῆς Ἀνατολῆς», Κωνσταντινούπολις 1901, σ. 122-123, Δ. Φιλίππιδης, Τὸ Φιρμιλιάνειον ζήτημα, Ἀθῆναι 1903, Ἀθ. Ἀγγελόπουλο, Τὸ ἐπισκοπικὸν ζήτημα Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ, «Μακεδονικὰ» 10(1970), «Glasnik» Ἰνστιτούτου Σλοπιάν 3(1974) 185-223 καὶ τὴν παροῦσαν μελέτην.

1. Ἀπόκειται εἰς τὸ ΑΜΘ, φάκελ. 60, ὑπ' ἀριθμ. 1117.

2. Τὸ σχολεῖον Κιρτσόβου ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον τὸ σχολικὸν ἔτος 1903-1904. Βλ. εἰκ. 7, εὐγενῶς παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολυκάρπου, κ. Χριστοδῶρου Θεολογίδη, κάτοικου τῆς Θεσσαλονίκης. Τὴν πληροφορίαν περὶ ἐπιζῶντων ἀπογόνων τοῦ Πολυκάρπου ὀφείλω εἰς τὸν φίλον κ. Γ. Κυρμελῆν, καθηγητὴν Θεολόγον.

καταφρόνητον ποσόν, μὴ ἐξαρκούν ὅμως πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνεγερθησομένης Σχολῆς. Ὅθεν διὰ ταύτης μου θερμῶς παρακαλῶ τὴν Ὑμ. Παναγιότητῃ¹, ὅπως εὐαρεστηθεῖσα προσκαλέσῃ τοὺς αὐτόθι διαμένοντας Κρουσοβίτας² καὶ προτρέψῃται αὐτούς, ἵνα ἀγαθωνθέντες προσφέρωσιν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν,

Εἰκ. 5. Ὑπογραφὰι μητροπολίτου Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Παρθενίου (1907-1913) καὶ μελῶν τῆς δημογεροντίας τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Βελισσοῦ

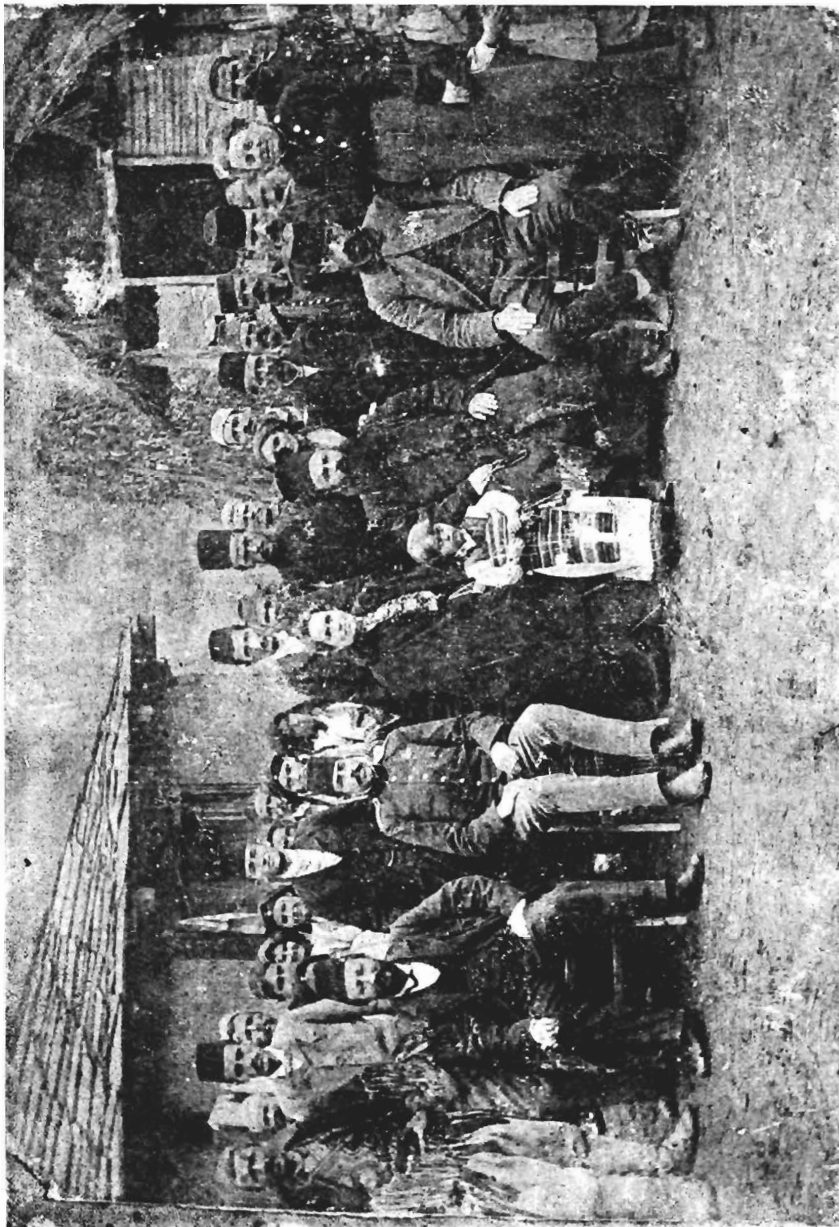
- 15 ὅ,τι προαιρεῖται, πρὸς ἀποτελείωσιν τῆς κτισθησομένης Σχολῆς, καθόσον, τῆς Ἑλλ. Σχολῆς κλειομένης, τὸ ἔθνος ἡμῶν ἐκτίθεται ἀπέναντι τῶν ἐνταῦθα σχισματικῶν Βουλγάρων καὶ Σέρβων.

Ἐδελπιστῶν ὅτι ἡ Ὑμ. Παναγιότης, ἣτις διακρίνεται ἐν παντὶ ἐπὶ δραστηριότητι, θέλει εὐαρεστηθῆ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα περὶ τοῦ Ἱεροῦ τούτου σκο-

1. Ἀλέξανδρος Ρηγόπουλος (1903-1910).
2. Ἡ ἐλληνικὴ κοινότης Κιρτσόβου ἐστηρίζετο ὑπὸ τῶν Κρουσοβιτῶν Κρουσόβου καὶ Θεσσαλονίκης, λόγῳ τῶν μεταξύ τῶν στενῶν ἐμπορικῶν καὶ συγγενικῶν δεσμῶν.

*Εἰκ. 6. Ὁ μητροπολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ
Πολύκαρπος Θεολογίδης (1900-1907)*

Εἰκ. 7. Ὁ μητροπολίτης Δεβρῶν καὶ Βελισσοῦ Πολύκαρπος μετὰ τῶν δύο διδασκαλιστῶν καὶ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἐπ' ἐνκαιρίᾳ τῆς λειτουργίας τοῦ ἐλληρικῶς σχολείου Κιτσόβου κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1903-1904

ποῦ, οὐ μόνον παρὰ τοῖς Κρουσοβίταις, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις ἀτόθι πλουσίοις, 20
διατελῶ κατασπαζόμενος αὐτὴν ἐν φιλήματι ἀγίῳ.

Ἐν Κιοτσόβῳ τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου 1906.

Τῆς ὑμ. περισπουδάστου μοι Παναγιότητος
ἀγαπητοῦ ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀδελφοῦ καὶ δλωῦ πρόθυμου
† ὁ Δεβοῶν καὶ Βελισσοῦ Πολύκαρπος¹

25

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΑΘΑΝ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

1. Πολύκαρπος Θεολογίδης (1900-1907). Βλ. σ. 174-175 τοῦ παρόντος.

S U M M A R Y

A t h. A n g e l o p o u l o s, The supervision of the Church of Thessaloniki on the Greek Orthodox Community of Veles in 1876.

The Greek orthodox community of Veles was the most northerly centre of Macedonian Hellenism on the borders between Macedonia and Dardania. The life of this community during the second half of the 19th century was troubled because of considerable interplay of various national movements during this period, as a result of which the community felt the need of special protection and supervision. This supervision was put in the hands of the Church of Thessaloniki in 1876 by the Ecumenical Patriarchate. The study remarks on the connection between Thessaloniki and Veles on ecclesiastical and national matters.

In the first part new information is given concerning the Christian and Mussulman inhabitants of Veles. According to the official records of the town and administrative area of Veles in 1878 the Greek community was over 2.000 strong (903 families). The second part discusses the process of the official recognition of the supervision of the Diocese of Thessaloniki on the greek orthodox Community of Veles. The third separates for discussion three particular matters of primary importance to religious and national history in the support given by the Church of Thessaloniki for the public and private concerns of the inhabitants in Veles during the period 1876-1913: i) the ecclesiastical and religious life of the community, ii) the smooth running of the various educational establishments, and iii) the continual confrontation of foreign propagandas, especially Bulgarian, Serbian, and Rumanian. In this part there is special mention of the activities of the Metropolitans of Dibar and Veles Anthimos (1880-1887), Methodios (1887-1891), Anthimos (1881-1900,) Polykarpos (1900-1907) and Parthenios (1907-1913).

In the fourth and final section twelve letters are published for the first time, from the Ecumenical Patriarchate, the Metropolitans of Debar and Veles and the Council of elders of Veles, to be found in files Nos 22 and 60 of the historical archives of the Diocese of Thessaloniki.